

สิทธิที่จะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาล่าช้าเกินสมควร : ศึกษากรณีผู้ต้องขังระหว่างดำเนินคดี¹
UNDUE DELAY : STUDYING THE CASE OF PRISONERS
UNDERGOING LEGAL PROCEEDINGS

กุลวดี ศรเดช

Kunwadee Sorndet

นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : kssorn70@gmail.com

Graduate Student of Master of Laws Program in Criminal Law

Faculty of Law, Thammasat University : kssorn70@gmail.com

Received : March 31, 2024

Revised : July 1, 2024

Accepted : July 11, 2024

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้เป็นการศึกษาปัญหาความจำเป็นในการคุมขังผู้ต้องหา ปัญหาความล่าช้าในชั้นสอบสวน ปัญหาระยะเวลาที่สั้นที่สุดในการคุมขังผู้ต้องหา ตลอดจนการบริหารจัดการคดีอาญาที่จำเลยถูกขังระหว่างการพิจารณา เพื่อสิทธิที่จะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาล่าช้าเกินสมควร โดยศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศฝรั่งเศส และประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

จากการศึกษาพบว่าทั้ง 3 ประเทศ ใช้หลักในการพิจารณา “ความจำเป็น” ของการคุมขังโดยยึดหลักให้การคุมขังเป็นวิธีการชั่วคราวและเป็นมาตรการสุดท้าย โดยตีความคำว่า “ความจำเป็น” ว่าต้องถึงขนาดหรือใกล้ชิดกับการกระทำความผิด มีหลักฐานเพียงพอที่แสดงให้เห็นเป็นประจักษ์ว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิด ระบบการสอบสวนมีการทำงานร่วมกับพนักงานอัยการตั้งแต่การขอออกหมายคุมขัง ตลอดจนการเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานอัยการเพื่อลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ทำให้สามารถลดระยะเวลาในการคุมขัง (ฝากขัง) ได้ ลดความผิดพลาดของการพิจารณาคดี เพื่อเพิ่มความรวดเร็วเป็นธรรมให้แก่ผู้ต้องหา ซึ่งถ้าในชั้นสอบสวนมีประสิทธิภาพเพียงพอ กระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาลจะสามารถดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว นำไปสู่การบริหารจัดการคดีอาญา ที่จากเดิมเป็นการพิจารณาคดีเรียงตามลำดับการรับฟ้อง ให้สามารถนำคดีอาญาที่จำเลยต้องขังระหว่างการพิจารณามาพิจารณาก่อนคดีประเภทอื่น

ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะให้มีการปรับแก้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในเรื่องการออกหมายคุมขังโดยพิจารณาถึง “ความจำเป็น” ที่ต้องถึงขนาดหรือใกล้ชิดกับการกระทำความผิด โดยให้พนักงานสอบสวนรวมพยานหลักฐานให้เพียงพอที่จะนำตัวผู้ถูกกล่าวหามาดำเนินคดีและรับโทษตามกฎหมาย ให้พนักงานอัยการเข้ามามีบทบาทในการกำกับดูแลตั้งแต่เริ่มคดี คือ การพิจารณา “ความจำเป็น” ในการคุมขัง อีกชั้นหนึ่งก่อนที่จะยื่นคำร้องขออนุญาตจากศาล และมีส่วนในการสอบสวนคดีอาญาเพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจที่แท้จริงในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน ตลอดจนการพิจารณาคดีอาญาในชั้นศาลให้มีการบริหารจัดการคดีอาญาที่จำเลยถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาให้นำมาพิจารณาก่อนคดีประเภทอื่นและต้องพิจารณาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 2 เดือน เพื่อสอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหา

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง ‘สิทธิที่จะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาล่าช้าเกินสมควร : ศึกษากรณีผู้ต้องขังระหว่างดำเนินคดี’

คำสำคัญ

สิทธิของผู้ต้องหา, การคุมขังผู้ต้องหา, อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ, การบริหารจัดการคดีอาญา
ที่จำเลยถูกขังระหว่างการพิจารณา

ABSTRACT

This article studies problems with the need to incarcerate the accused, including investigative process delays, and minimizing detention periods for the accused as well as criminal cases management for imprisoned defendants pending trial to avoid unreasonable delay before facing criminal proceedings. A comparative study was made of laws in foreign countries: the United States of America (US), France, and the People's Republic of China.

Results were that all three nations employed the necessity of detention principle as a temporary method and final measure. Necessity was defined as meaning that in proximity to the event, sufficient evidence exists to demonstrate that the accused committed the crime. The investigative system works with the prosecutor to request a detention warrant through criminal investigations. This facilitates reducing detention (imprisonment) time and trial errors, speeding procedures and fairly sanctioning the accused efficiently. Criminal case management benefits from hastened court trial procedures. Originally, trials were arranged in order of reception of charges so that until criminal cases were brought to trial, defendants had to be imprisoned while other cases were considered.

These findings suggest that the Thailand Criminal Procedure Code should be amended in terms of issuing a detention warrant based on the necessity of being at or close to the commission of the crime, by having the investigating officer gather sufficient evidence to bring the accused to trial and be sanctioned according to law. The prosecutor should play a supervisory role from the beginning of the case in considering the necessity of another level of detention before applying for court permission and participating in criminal investigations to balance power appropriate for performing investigative officer work. In criminal trials, case management in which the defendant is detained while being considered before other types of cases should mandate that trials must be completed within two months in order to adhere to principles of protecting rights and freedoms of the accused.

Keywords

Rights of the accused, Detention, Prosecutorial powers and duties, Criminal case management, Defendant imprisoned pending trial

1. บทนำ

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) ข้อ 11 กล่าวถึง ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกฟ้องในคดีอาญาว่า ต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมาย และจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นหลักปกป้องสิทธิมนุษยชนของทุกคน สิทธิและเสรีภาพเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการปกป้องเพื่อให้มนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างเสรี เท่าเทียม และมีศักดิ์ศรี² นอกจากนี้หลักกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights หรือ ICCPR)³ ข้อ 9 ยังให้ความคุ้มครองบุคคลผู้ถูกจับหรือควบคุมตัวในข้อหาทางอาญา ว่าจะต้องถูกนำตัวไปยังศาลหรือเจ้าหน้าที่อื่นที่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะใช้อำนาจทางตุลาการโดยพลัน และต้องมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีภายในเวลาอันสมควรหรือได้รับการปล่อยตัวไป มิให้ถือเป็นหลักทั่วไปว่าจะต้องควบคุมบุคคลที่รอการพิจารณาคดี ไม่มีสิทธิลิดรอนเสรีภาพโดยการจับกุมหรือการควบคุมและ ICCPR ข้อ 14 (3) (c) กำหนดให้ต้องพิจารณาคดีโดยไม่ชักช้า ซึ่งเป็นการรับรองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยว่าจะได้รับการพิจารณาคดีไม่เกินเวลาอันสมควร

ในประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 188 วรรคสอง⁴ ได้บัญญัติถึงสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกคุมขังว่า “ผู้พิพากษาและตุลาการย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เป็นธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง” มาตรา 28⁵ และมาตรา 29⁶ ก็ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ว่าให้คุมขังได้เท่าที่จำเป็น และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามมาตรา 134 วรรคสาม บัญญัติว่า “ผู้ต้องหาที่มีสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม” ซึ่งสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) ข้อ 11 และหลักกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR)⁷ ข้อ 9 และข้อ 14 (3) (c)

ปัจจุบันการดำเนินกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทย ดำเนินการโดยพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการที่มีการแบ่งแยกขั้นตอนออกจากกันอย่างเด็ดขาด นั้นหมายความว่า เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้เสียหายได้มาร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนรับเรื่องร้องทุกข์และออกหมายเรียกผู้ต้องหาเพื่อคุมขัง และรอดำเนินกระบวนการสอบสวนสรุปความเห็นให้แก่พนักงานอัยการ เมื่อพนักงานอัยการรับทราบความมียู่ของคดีจากการตรวจสำนวนที่พนักงานสอบสวนส่งมา จึงเริ่มกระบวนการเตรียมฟ้อง หากพยานหลักฐานยังไม่รัดกุมเพียงพอ อาจมีคำสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม โดยกระบวนการสอบสวนสามารถคุมขังผู้ต้องหาในกรณีความผิดอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่า 6 เดือน แต่ไม่ถึง 10 ปี หรือปรับเกินกว่า 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติด ๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งไม่เกิน 12 วัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกิน 48 วัน หรือความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติด ๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกิน 12 วัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกิน 84 วัน แต่ปรากฏว่าเคยมีคดีที่จำเลยถูกคุมขังก่อนการพิจารณาคดีอาญาเกินกว่ากฎหมายกำหนดเป็นเวลา 2 วัน และศาลฎีกามีคำพิพากษาเกี่ยวกับประเด็นนี้ว่า การคุมขังที่เกินกฎหมายกำหนดนั้นไม่ทำให้กระบวนการพิจารณาคดีที่ชอบด้วยกฎหมายเสียไป แต่ให้จำเลยไปเอาผิดกับบุคคลที่คุมขังจำเลย

² ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, ‘AMNESTY INTERNATIONAL THAILAND’ <<https://www.amnesty.or.th/>> สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2566.

³ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ข้อ 9.

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 188 วรรคสอง.

⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 28.

⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29.

⁷ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ข้อ 9.

เกินกฎหมายกำหนด⁸ ไม่ใช่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยเพียงเท่าที่จำเป็น ซึ่งเป็นการกระทบสิทธิของผู้ต้องหาที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้ นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4294/2550 ที่มีคำพิพากษาในทำนองเดียวกันนี้ ถึงแม้ว่าการสอบสวนของพนักงานสอบสวนจะมีบันทึกข้อตกลง (Memorandum of Understanding หรือ MOU) ร่วมกันระหว่างสำนักงานอัยการสูงสุดกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนให้แล้วเสร็จ พร้อมสรุปความเห็นส่งสำนวนให้พนักงานอัยการ กรณีอัตราโทษจำคุกไม่ต่ำกว่า 6 เดือน แต่ไม่เกิน 10 ปี ก่อนฝากขังครั้งที่ 4 ซึ่งเป็นครั้งสุดท้าย และหากเป็นคดีร้ายแรงที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ให้ส่งสำนวนไม่เกินฝากขังครั้งที่ 6 แต่ไม่มีสภาพบังคับในทางปฏิบัติแต่อย่างใด⁹

ในบทความนี้ผู้เขียนแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 หัวข้อ ได้แก่ สิทธิในการที่จะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาล่าช้าเกินสมควร ผู้ต้องหาในกฎหมายต่างประเทศ ประเด็นปัญหาเรื่องสิทธิที่จะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาล่าช้าเกินสมควร ในกรณีผู้ต้องขังระหว่างดำเนินคดี และบทสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาเรื่องสิทธิที่จะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาล่าช้าเกินสมควรในกรณีผู้ต้องขังระหว่างดำเนินคดี โดยแต่ละหัวข้อมีรายละเอียดดังจะได้อธิบายต่อไป

2. สิทธิในการที่จะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาล่าช้าเกินสมควร

ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะถูกถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ จนกว่าศาลจะมีการพิสูจน์ว่าเป็นผู้กระทำความผิด และในระหว่างการพิจารณาคดี ผู้ต้องหาหรือจำเลยสมควรที่จะได้รับการพิจารณาคดีอาญาล่าช้าเกินสมควรด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม โดยเฉพาะกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี

2.1 การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหา

การลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยรัฐมีมาอย่างช้านานแล้ว ตั้งแต่ศตวรรษที่ 13 ประชาชนในประเทศอังกฤษ ผู้ถูกปกครองได้ลุกขึ้นมาเรียกร้องสิทธิประชาธิปไตย โดยมีแนวคิดเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน เป็นการลดทอนอำนาจของพระมหากษัตริย์ให้อยู่ภายใต้กฎหมาย จนนำไปสู่กฎบัตร Magna Carta (ค.ศ. 1215) ที่ได้กล่าวถึงสิทธิของปัจเจกชนที่พระมหากษัตริย์ทรงสัญญาไว้ว่า “จะไม่มีเสรีชนคนใดถูกนำไปหรือจำขังหรือเนรเทศหรือด้วยประการใดที่เป็นการบ่อนทำลาย...เว้นแต่ด้วยคำตัดสินที่ชอบด้วยกฎหมายของผู้พิพากษาที่ตัดสินตามกฎหมายของแผ่นดิน”¹⁰ ต่อมาในสมัยยุคกลางแถบประเทศภาคพื้นยุโรปได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ ที่มุ่งคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติที่มีอยู่ติดตัวบุคคลนำไปสู่การตรากฎหมายเพื่อจำกัดอำนาจของผู้ปกครองหรือพระมหากษัตริย์และคุ้มครองสิทธิของประชาชน ในศตวรรษที่ 17 แนวความคิดเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนซึ่งเดิมถือว่าเป็นเรื่องภายในรัฐใดรัฐหนึ่งโดยเฉพาะนั้น ต่อมาได้เริ่มเปลี่ยนแปลงมาเป็นการร่วมมือกันระหว่างประเทศ เพื่อหาแนวทางให้มีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้กว้างขวางขึ้น¹¹ เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 18 บรรดานักปราชญ์ได้นำกฎหมายที่ตราขึ้นนั้นมาอ้างอิง เพื่อปกป้องต่อสู้สิทธิของตนและขยายไปสู่ประชาชนในวงกว้าง ส่งผลให้เกิดเหตุการณ์สำคัญในการต่อสู้เพื่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน คือ การปฏิวัติฝรั่งเศส การปฏิวัติใหญ่ในยุโรปในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 และครึ่งศตวรรษที่ 19 เมื่อมีการให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพมากขึ้นจึงได้เกิดหลักสากลมากมาย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ปัจเจกบุคคล รวมทั้งผู้ถูกคุมขังให้เป็นมาตรฐานเดียวกันด้วย ซึ่งการให้ความคุ้มครองในเรื่องสิทธิเสรีภาพของ

⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4113/2552.

⁹ พาวัญญ์ จิระนารถน์, ‘ปัญหากระบวนการสอบสวนคดีอาญาและการฟ้องคดีอาญาของไทย’ <http://www.lawgrad.ru.ac.th/AbstractsFile/6312019041/1662783044d1c7eb97116837268ca8460c958d15f8_abstract.pdf> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

¹⁰ วิชัย วิฑิตเสวี, ‘สิทธิเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรม’ ในคำบรรยายเนติบัณฑิต ภาค 2 สมัย 56, วันพฤหัสบดีที่ 27 พฤศจิกายน 2546, 134 อ้างถึงใน วรรณิตา เพชรสุทธิ, ‘บทบาทพนักงานอัยการในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ถูกคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2559)14.

¹¹ กุลพล พลวัน, พัฒนาการแห่งสิทธิมนุษยชน (พิมพ์ครั้งที่ 3, สำนักพิมพ์วิญญูชน 2538) 36 อ้างถึงใน วรรณิตา เพชรสุทธิ, ‘บทบาทพนักงานอัยการในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ถูกคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2559)14.

ผู้ถูกคุมขังนั้นก็ปรากฏในหลากหลายรูปแบบ ทั้งแบบบังคับให้ปฏิบัติตามและแบบขอความร่วมมือจากรัฐต่าง ๆ ทั่วโลก ให้ปฏิบัติเป็นไปในทางเดียวกัน เพื่อยังความยุติธรรมแก่ผู้ถูกคุมขังให้ได้มากที่สุด โดยปัจจุบันมีทั้งในรูปแบบ ปฏิญญา กติกา สนธิสัญญา อนุสัญญา กฎ เป็นต้น

2.1.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เกิดขึ้นเพื่อเป็นบรรทัดฐานในการกำหนดและคุ้มครองสิทธิของ มนุษย์ที่พึงมีมาแต่กำเนิดและติดตัวอยู่ตลอดของการมีสภาพบุคคล มีลักษณะเป็นสากลไม่อาจโอนให้แก่กันได้¹² (universal and inalienable) โดยปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมีการคุ้มครองอยู่หลายประการ¹³ รวมถึง สิทธิแห่งการคุ้มครองผู้ต้องหาไม่ให้ถูกคุมขังโดยพลการ บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง หรือเนรเทศ ตามอำเภอใจ ไม่ได้ ซึ่งปรากฏอยู่ในข้อ 9 ของหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และข้อ 10 ยังต้องได้รับการพิจารณา อย่างเป็นธรรม ทุกคนย่อมมีสิทธิในความเสมอภาคอย่างเต็มที่ ในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและ เปิดเผยจากศาลที่อิสระและไม่ลำเอียงในการพิจารณา การกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและข้อกล่าวหาทางอาญา ใด ๆ ต่อตนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ทั้งผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็น ผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดตามกฎหมายตามที่ปรากฏในข้อ 11

2.1.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights หรือ ICCPR)

ส่วนที่ 3 ข้อ 9 ของสนธิสัญญาว่าด้วยกติการะหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR) กล่าวเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหาไว้ว่า บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความปลอดภัยของ ร่างกาย โดยจะถูกจับกุมหรือควบคุมโดยอำเภอใจไม่ได้ หากถูกจับกุมต้องได้รับแจ้งถึงเหตุผลในการจับกุม ตลอดจน ข้อหาที่ถูกจับกุมโดยพลัน พร้อมนำตัวไปยังศาลทันที เพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทำที่มีขอบกับผู้ถูกจับกุม และ เพื่อให้ศาลสามารถตรวจสอบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ต่อผู้ถูกควบคุมตัวในระหว่างการถูกควบคุมตัวได้¹⁴ นอกจากนี้ ยังมีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาของประเทศไทยส่วนหนึ่งได้แสดงบทบาทของศาลในการพิทักษ์เสรีภาพ ของปัจเจกชน เช่น ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 466/2541 วินิจฉัยว่า “หากการจับไม่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว พนักงานสอบสวนก็ไม่มีอำนาจที่จะควบคุมตัวผู้ถูกจับต่อเนื่องจากการจับที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือยื่นคำร้อง ขอให้ศาลออกหมายขังในระหว่างสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ได้” และใน คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4294/2550¹⁵ ซึ่งพิพากษาว่า “หากพนักงานสอบสวนมิได้ขอฝากขังต่อศาลภายในกำหนด เมื่อพ้นอำนาจการควบคุมตัวผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวนแล้ว พนักงานสอบสวนต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาไป” ซึ่งหมายถึงศาลจะออกหมายขังผู้ต้องหาระหว่างสอบสวนไม่ได้นั่นเอง จากหลักการและแนวคำพิพากษาศาลฎีกา ของประเทศไทยดังกล่าว การอนุมัติหรือไม่อนุมัติให้ฝากขังครั้งแรกจึงเป็นเรื่องสำคัญ ที่ศาลเข้ามามีบทบาทในการ คุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจับและผู้ถูกควบคุมตัว หากเกิดการจับกุมที่มีขอบ การคุมขังที่มีขอบ หรือการปฏิบัติที่มีขอบ ด้วยกฎหมาย¹⁶ ซึ่งก็เป็นเรื่องน่าเสียดายที่บทบาทการคุ้มครองสิทธิที่มีอยู่ไม่ได้ถูกนำมาใช้ การพิจารณาคดีภายใน

¹² ปกป้อง ศรีสนิท, *สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา* (สำนักพิมพ์วิญญูชน 2563) 17 – 20.

¹³ พิระศักดิ์ พอจิต, ‘หัวข้อ หลักสิทธิมนุษยชน เรื่อง สิทธิมนุษยชนในหลายมิติ’ (เอกสารวิชาการส่วนบุคคล (Individual Study) หลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” รุ่นที่ 4 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ) 2- 3 <https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=8828> สืบค้นเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2567.

¹⁴ สิทธิมนุษยชน HUMAN RIGHTS <<https://humanrights.mfa.go.th/th/humanrights/obligation/international-human-rights-mec-hanism/ICCPR.php>> สืบค้นเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2566.

¹⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4294/2550.

¹⁶ คณิต ณ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 9, สำนักพิมพ์วิญญูชน 2561) 419.

เวลาอันสมควรหรือได้รับการปล่อยตัวไป มิให้ถือเป็นหลักทั่วไปว่าจะต้องควบคุมบุคคลไว้รอการพิจารณาคดี¹⁷ และข้อ 9 ซึ่งบุคคลจะถูกจับกุมหรือคุมขังตามอำเภอใจไม่ได้¹⁸

2.1.3 กฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว) ค.ศ. 1990 (The Tokyo Rules of 1990)

ในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 68 (ค.ศ. 1990) ได้มีมติรับเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วย มาตรการหลักเกี่ยวกับการควบคุมผู้กระทำความผิด (United Nations Standard Minimum Rules) และกำหนดให้ใช้ชื่อว่า “ข้อกำหนดโตเกียว” (The Tokyo Rules)¹⁹ กฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วย มาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว) ค.ศ. 1990 ได้รับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลผู้ถูกคุมขังไว้ในภาคที่ 2 โดยกล่าวถึงการดำเนินการก่อนพิจารณาคดีอาญาว่า ตำรวจ อัยการ หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าการคุมขังไม่มีความจำเป็น สำหรับการป้องกันสังคมจากอาชญากรรม หรือเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายและสิทธิของเหยื่อ ควรมีอำนาจในการ ปล่อยตัวผู้ต้องหา และต้องมีการพัฒนาหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาปล่อยตัวผู้ต้องหาอย่างเหมาะสมสอดคล้อง กับระบบกฎหมายแต่ละระบบ สำหรับคดีความผิดเล็กน้อยอัยการอาจใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวได้²⁰ นอกจากนี้ ควรหลีกเลี่ยงไม่ใช้วิธีคุมขังในขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดีและในขั้นตอนนี้การคุมขังควรเป็นวิธีการสุดท้าย โดย คำนึงถึงความจำเป็นในการสอบสวน การคุ้มครองสังคม และผู้เสียหายเป็นสำคัญ หากจำเป็นต้องควบคุมตัว ผู้ต้องหา ต้องดำเนินการอย่างมีมนุษยธรรมและเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ แม้หลักการว่าด้วยกฎหมาย มาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (กฎโตเกียว) จะไม่ได้มุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพผู้ถูกคุมขังเป็นหลัก แต่ก็ให้ความสำคัญถึงการควบคุมตัวหรือคุมขังบุคคลโดยไม่จำเป็น โดยคุมขังได้ต่อเมื่อ มีเหตุอันสมควรและมีกฎหมายให้อำนาจไว้ หากมีความจำเป็นที่จะต้องคุมขังผู้ต้องหาที่ควรเป็นมาตรการสุดท้าย อีกทั้งยังกำหนดให้ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ศาลหรือองค์กรอื่นตรวจสอบความถูกต้องชอบธรรมในการคุมขังก่อนการ พิจารณาคดี โดยมีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลหรือองค์กรอื่นที่มีอำนาจ ตามข้อกำหนดโตเกียวข้อ 5 และข้อ 6²¹

2.1.4 หลักการเพื่อการคุ้มครองบุคคลทุกคนที่ถูกคุมขังหรือจำคุก ค.ศ. 1988 (Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment of 1988)

หลักการเพื่อการคุ้มครองบุคคลทุกคนที่ถูกคุมขังหรือจำคุก ค.ศ. 1988 ได้รับรองโดยที่ประชุมสมัชชาทั่วไป โดยมติที่ 43/173 ลงวันที่ 9 ธันวาคม ค.ศ. 1988 (พ.ศ. 2531) ซึ่งหลักการฉบับนี้จะต้องไม่ถูกแปลความไป ในทางที่จำกัดหรือเสื่อมเสียต่อสิทธิใด ๆ ที่กำหนดไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิความเป็นพลเมืองและ สิทธิทางการเมือง หลักการฉบับนี้ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “ผู้ที่ถูกคุมขัง” ไว้ว่า หมายถึง บุคคลใดก็ตามที่ถูก จำกัดอิสรภาพ โดยไม่ใช่กรณีที่เป็นผลจากการต้องคำพิพากษาให้ลงโทษอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดต่อ กฎหมาย ซึ่งมีความหมายเดียวกับผู้ถูกคุมขังระหว่างดำเนินคดี (Untried prisoners) ที่ปรากฏในมาตรฐานขั้นต่ำ ของการปฏิบัติต่อนักโทษ โดยหลักการเพื่อการคุ้มครองและรับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่ถูกคุมขังหรือจำคุก มีหลักการเกี่ยวกับการจับกุม คุมขัง หรือจำคุกว่า จะกระทำได้อย่างจำกัดเพียงเท่าที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติของ กฎหมายและโดยบุคคลผู้ที่กฎหมายให้อำนาจหน้าที่ไว้²² ซึ่งผู้มีอำนาจจับกุม คุมขัง หรือสอบสวน ต้องใช้อำนาจ นั้นได้เพียงภายใต้หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด และสามารถตรวจสอบได้โดยองค์กรศาลหรือองค์กรอื่น²³ ทั้งการ

¹⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4294/2550.

¹⁸ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 9.

¹⁹ รวีวัฒน์ ขวมนันท์, ‘มาตรการหลักเกี่ยวกับการควบคุมผู้กระทำความผิดตามข้อกำหนดโตเกียว : การนำมาใช้ในประเทศไทย’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2544) 15.

²⁰ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาดี ชัยเดชสุริยะ และณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์, มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรม ทางอาญา United Nations Standards on Criminal Justice (โรงพิมพ์เดือนตุลา 2548) 172.

²¹ กฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว) ค.ศ. 1990 ข้อ 5 – 6.

²² หลักการเพื่อการคุ้มครองบุคคลทุกคนที่ถูกคุมขังหรือจำคุก ค.ศ. 1988 ข้อ 2.

²³ หลักการเพื่อการคุ้มครองบุคคลทุกคนที่ถูกคุมขังหรือจำคุก ค.ศ. 1988 ข้อ 9.

คุมขังนั้นจะกระทำได้อาจต้องมีการไต่สวนเสียก่อน²⁴ โดยการไต่สวนต้องเป็นกระบวนการพิจารณาที่เรียบง่ายและรวดเร็ว นอกจากนี้ ผู้ถูกคุมขังยังได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์และมีสิทธิได้ทราบรายละเอียดและเหตุผลของคำสั่งที่ให้คุมขัง ทั้งนี้ การคุมขังต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม และต้องกระทำภายใต้เงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น การออกคำสั่งจำกัดอิสรภาพของบุคคลโดยที่มิได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการคุมขังดังกล่าว หรือมิได้เป็นไปเพื่อการป้องกันการขัดขวางกระบวนการยุติธรรมหรือเพื่อรักษาความปลอดภัย หรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่คุมขังนั้นแล้วจะกระทำมิได้²⁵ เมื่อมีคำสั่งคุมขังแล้วศาลหรือองค์กรอื่น มีหน้าที่ทบทวนหรือตรวจสอบความชอบด้วยเหตุผลในการคุมขัง หากการคุมขังเป็นไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผู้ที่ถูกคุมขังมีสิทธิร้องขอให้ปล่อยตัวโดยไม่ชักช้า และหากมีการทรมาน การทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือ ลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ผู้ถูกคุมขังมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้แก้ไขการปฏิบัติที่มีข้อนั้นได้ และเมื่อมีการพิจารณาคดีอาญาบุคคลที่ถูกคุมขังในระหว่างการดำเนินคดีอาญาพึงได้รับการพิจารณาตัวอย่างรวดเร็ว รวมถึงมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาให้ปล่อยตัวชั่วคราวในระหว่างการพิจารณาคดีนั้นด้วย²⁶

จากหลักการเพื่อการคุ้มครองบุคคลทุกคนที่ถูกคุมขังเห็นได้ชัดเจนว่าข้อบัญญัติในหลักการดังกล่าวนี้ให้ความคุ้มครองในเรื่องนี้อย่างเต็มที่ การจับกุม คุมขังทำได้อย่างจำกัดเท่าที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้และสามารถกระทำได้โดยบุคคลที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้เท่านั้น และการกระทำความดังกล่าวดังกล่าวต้องสามารถตรวจสอบได้ถึงความชอบธรรมในการจับกุม คุมขัง โดยองค์การอัยการหรือศาล โดยให้สิทธิผู้ถูกคุมขังหรือที่ปรึกษาสามารถร้องขอต่อพนักงานอัยการหรือศาลให้ทำการไต่สวนว่าการคุมขังนั้นเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ และขอให้ปล่อยตัวโดยพลันหากเป็นการคุมขังที่มีชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้กระบวนการต่าง ๆ จะต้องกระทำด้วยความรวดเร็วเพื่อที่จะสามารถให้ความคุ้มครองแก่ผู้ถูกคุมขังได้อย่างรวดเร็ว

2.1.5 สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 188 วรรคสอง บัญญัติว่า “ผู้พิพากษาและตุลาการย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เป็นธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง” อันเป็นการบัญญัติรับรองความเป็นอิสระของตุลาการผู้ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งเป็นตัวแทนขององค์พระมหากษัตริย์ว่าจะพิจารณาคดีอาญาด้วยความรวดเร็ว เป็นธรรม และปราศจากอคติ เนื่องจากคดีอาญาเป็นคดีที่มีโทษหรือกระบวนการพิจารณาคดีที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาที่กฎหมายถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์²⁷ นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ยังรับรองและกำหนดหลักประกันในเรื่องสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคล²⁸ ไว้ ดังนี้

มาตรา 28 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

...”

และมาตรา 29 บัญญัติว่า “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

²⁴ หลักการเพื่อการคุ้มครองบุคคลทุกคนที่ถูกคุมขังหรือจำคุก ค.ศ. 1988 ข้อ 11.

²⁵ หลักการเพื่อการคุ้มครองบุคคลทุกคนที่ถูกคุมขังหรือจำคุก ค.ศ. 1988 ข้อ 36.

²⁶ หลักการเพื่อการคุ้มครองบุคคลทุกคนที่ถูกคุมขังหรือจำคุก ค.ศ. 1988 ข้อ 38.

²⁷ ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร) 319 <pdf> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

²⁸ เพิ่งอ้าง 43 - 44.

การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี ...”

โดยบทบัญญัติแห่งมาตรานี้เป็นเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยบัญญัติว่าก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ ทั้งนี้ การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันการหลบหนีเท่านั้น

2.1.6 สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การดำเนินคดีอาญา คือ การตรวจสอบความจริงเพื่อชี้ขาดเรื่องที่กล่าวหาว่านั้น ฉะนั้นเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญา คือ “การชี้ขาดในเรื่องที่กล่าวหา” ซึ่งการชี้ขาดคดีอาญาต้องอาศัยความจริงและความจริงที่จะนำมาชี้ขาดในคดีอาญาต้องเป็นความจริงแท้ของเรื่อง และต้องเป็นความจริงที่ได้มาโดยชอบด้วยกระบวนการ²⁹

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ หลักเกณฑ์และวิธีการค้นหาความจริงอันเกี่ยวกับการกระทำความผิดและการนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินการพิจารณาและลงโทษตามกฎหมาย หลักเกณฑ์และวิธีการดังกล่าวประกอบด้วย การร้องทุกข์ การสอบสวน การฟ้องร้อง การพิจารณา การพิพากษา การอุทธรณ์ฎีกา และการบังคับตามคำพิพากษา ซึ่งหลักเกณฑ์ทางกฎหมายมีวัตถุประสงค์เพื่อให้อำนาจหน้าที่แก่เจ้าพนักงานของรัฐ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและศาลร่วมมือกันค้นหาความจริงในการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นว่าอย่างไร และใครเป็นผู้กระทำความผิด อีกทั้งศาลจะเป็นองค์กรที่ชี้ขาดว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดหรือไม่และจะต้องรับโทษอย่างไร หลังจากมีคำพิพากษาแล้วจะต้องดำเนินการอย่างไร³⁰

2.2 ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้แก่ กระบวนการที่ใช้อำนาจรัฐนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยผ่านหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ เช่น ตำรวจ พนักงานสอบสวน อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ โดยจะมีการดำเนินการจับกุมผู้กระทำความผิดมาสืบสวน สอบสวน แล้วดำเนินการฟ้องคดีและพิจารณาพิพากษาคดี ตลอดจนการบังคับโทษภายใต้กฎหมาย³¹ โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยรวม และในขณะเดียวกัน เพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอีกทางหนึ่งด้วย ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสามารถแยกพิจารณาออกได้ 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) และทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (The Rule Of Law)³²

2.2.1 ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model)

ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม ซึ่งเป็นแนวคิดของ Herbert L. Packer ศาสตราจารย์ด้านกฎหมายและนักอาชญาวิทยาชาวอเมริกัน เป็นทฤษฎีที่ยึดหลักแนวคิดเสรีนิยมให้ความสำคัญกับเสรีภาพของประชาชน และการใช้อำนาจตามกฎหมายของรัฐที่ต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เป็นทฤษฎีที่ควบคุม ระงับ และปราบปรามอาชญากรรม เพื่อเป็นหลักประกันต่อสังคมโดยรวม การที่รัฐไม่สามารถนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมายได้ ถือว่าเป็นเหตุให้สังคมอยู่ในภาวะขาดเสถียรภาพ ไร้สาระส่าย ไร้ความสุขสงบสุข ตลอดจนผู้สุจริตต้องถูกคุกคามสิทธิและเสรีภาพอย่างรุนแรง จนอาจส่งผลกระทบต่อไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีต่อไปได้ ซึ่งกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีวิธีปฏิบัติที่เป็นแบบแผนตายตัวมีความรวดเร็วและแน่นอนในการนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย การดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลให้รัฐสามารถพิสูจน์ความถูกต้องได้อย่างรวดเร็ว เด็ดขาด และแน่นอน อันจะทำให้สามารถใช้ดุลพินิจปล่อยตัวผู้ต้องหาที่เป็นผู้บริสุทธิ์หรือพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดที่แท้จริงได้อย่างถูกต้อง ระบบขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมตามทฤษฎีนี้เรียกว่า กระบวนการกลั่นกรอง (Screening Process) เป็นทฤษฎีที่มีราคาแพงที่สุด เพราะกระบวนการยุติธรรม

²⁹ รวีวัฒน์ ขวมนินท์ (เชิงอรรถที่ 19) 69.

³⁰ ณรงค์ ใจหาญ, *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 15 สำนักพิมพ์วิญญูชน 2566) 15 - 16.

³¹ บทที่ 2 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา, (pdf,มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) 5 สืบค้นวันที่ 7 เมษายน 2567.

³² เฟ้งอ้าง.

ทางอาญา รัฐเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายทั้งหมด อีกทั้งรัฐต้องเคารพเจตจำนงอิสระของประชาชนในรัฐด้วย เนื่องจากเสรีภาพของประชาชนก็มีราคาแพงเช่นเดียวกัน การหาสมดุลจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ดังนั้น การดำเนินงานที่มีลักษณะเป็นการปฏิบัติงานประจำตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และสม่ำเสมอด้วยความรวดเร็ว โดยกระบวนการส่วนใหญ่เป็นขั้นตอนที่อยู่ภายใต้การดำเนินงานของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ³³

2.2.2 ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (The Rule Of Law)

หลักนิติธรรมหรือหลักนิติรัฐนั้น มีความหมายเหมือนกัน ต่างกันที่คำเรียกโดยในระบบ Common Law เรียกว่า “หลักนิติธรรม” และในระบบ Civil Law เรียกว่า “หลักนิติรัฐ”³⁴ ซึ่งแปลมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “Rule of Law” และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 แปลว่า “หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย” เป็นการตรากฎหมาย กฎ ระเบียบข้อบังคับ และกติกาต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและสมาชิกในสังคม โดยมีการยินยอมพร้อมใจและถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม กล่าวโดยสรุปคือ สถาปนาการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่กระทำกันตามอำเภอใจหรืออำนาจบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

2.3 สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

ผู้ต้องหาหรือจำเลย คือ ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดแต่ยังไม่มีคำพิพากษาของศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิด ดังนั้นจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้และสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่พึงได้รับมีดังนี้

2.3.1 สิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence)

หลักสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ เริ่มมีขึ้นในศตวรรษที่ 18 และได้รับการประกาศอย่างชัดเจนในมาตรา 9 แห่งประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ลงวันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1789 ที่บัญญัติว่า “บุคคลทุกคนได้รับการสันนิษฐานเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาว่าเขากระทำความผิด...”³⁵ ซึ่งสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) ข้อ 11 โดยในกรณีที่บุคคลใดถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญายังไม่มีการพิสูจน์ที่แสดงว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิด จะถือว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดแล้วมิได้ และจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้เช่นกัน ดังนั้น การปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาจะต้องมีขอบเขตจำกัด แต่มิได้หมายความว่ารัฐจะดำเนินการกระหน่ำต่อสิทธิของบุคคลที่ถูกกล่าวหาไม่ได้เลย เพียงแต่ต้องดำเนินการให้กระหน่ำต่อผู้ถูกกล่าวหาให้น้อยที่สุด และต้องดำเนินการโดยองค์กรของรัฐที่มีการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจหน้าที่ด้วย³⁶ นอกจากนี้ ข้อสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ยังมีผลทำให้โจทก์ในคดีอาญามีหน้าที่นำสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลยว่าได้กระทำความผิดจริง ศาลจึงจะพิพากษาลงโทษจำเลยได้ เนื่องจากการลงโทษบุคคลใดจะต้องปรากฏหลักฐานที่ปราศจากข้อสงสัยว่าผู้นั้นได้กระทำความผิด หากโจทก์ไม่สามารถนำสืบให้ฟังได้ว่าจำเลยกระทำความผิด หรือถ้ากรณีเป็นที่สงสัยก็ต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ซึ่งจะมีผลให้ศาลพิพากษายกฟ้องและปล่อยตัวจำเลยไป³⁷

³³ เฟื่องอ้าง.

³⁴ สมเกียรติ วรปัญญาอนันต์, *ความรู้กฎหมายทั่วไปกฎหมายในชีวิตประจำวัน* (พิมพ์ครั้งที่ 4, วิญญูชน (ปรับปรุงใหม่) 2566) 60 – 64.

³⁵ ปิยะบุตร แสงกนกกุล, ‘ปฏิวัติฝรั่งเศส 1789 : การจัดทำคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง’ (2564) วารสารสถาบันปรีดี พนมยงค์ <<https://pridi.or.th/th/content/2021/09/>> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

³⁶ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ, ‘รายงานวิจัยเรื่อง กฎหมายด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิพื้นฐานและพันธกรณีระหว่างประเทศรวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย’ (รายงานการวิจัย กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ 2547) 9.

³⁷ บทที่ 2 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการพิจารณาตัดสินหลังจำเลยในคดีอาญา 14 <pdf> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

2.3.2 สิทธิได้รับการพิจารณาโดยรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม (Right to Speedy Continuous and Fair Trial)

หลักการพิจารณาโดยรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม เป็นหลักมาตรฐานสากลในการดำเนินคดีอาญา ตามหลักกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR) ข้อ 14 ที่ให้ทุกคนทุกคนมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีอย่างยุติธรรมและเปิดเผยโดยศาลที่มีอำนาจเป็นอิสระและเป็นกลาง โดยในการพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว นั้น คือการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดี การสืบพยานและการพิจารณาคดีต้องเป็นไปด้วยความรวดเร็ว³⁸ ส่วนการพิจารณาโดยต่อเนื่อง การนั่งพิจารณาคดีของศาลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะต้องกระทำติดต่อกันไปตั้งแต่ต้นจนจบโดยไม่มีการเปลี่ยนองค์คณะ หลังจากนั้นจึงจะเริ่มต้นพิจารณาคดีใหม่เป็นลำดับเรื่อยไป เพื่อการมีสมาธิในการรับฟังพยานหลักฐาน ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดี³⁹ และนำไปสู่การพิจารณาอย่างเป็นธรรม พิจารณาตัดสินคดีด้วยความเป็นกลางปราศจากอคติ⁴⁰

2.4 สิทธิที่จะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาล่าช้าเกินสมควร

ในปัจจุบันกระบวนการพิจารณาคดีอาญามีความซับซ้อนมาก ตั้งแต่กระบวนการเริ่มฟ้อง การไต่สวนมูลฟ้อง การสืบพยานโจทก์และจำเลย ที่ขึ้นอยู่กับความยุ่งยากซับซ้อนและจำนวนพยานที่ต้องนำมาพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย การติดตามพยานมาเบิกความต่อศาล ตลอดจนความพร้อมของคู่ความและเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม ทำให้การพิจารณาคดีเกิดความล่าช้า

2.4.1 จุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดการพิจารณาระยะเวลาดำเนินคดีที่เหมาะสม

มนุษย์คือตัวละครที่สำคัญที่ขับเคลื่อนแปรผันสิ่งต่าง ๆ ให้ดำเนินพัฒนาไป มนุษย์เราต่างเป็นสัตว์สังคมที่ต้องอยู่ร่วมกันมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีกฎ ไม่ว่าจะเป็นธรรมเนียม จารีตประเพณี ศีลธรรมหรือกฎหมาย เพื่อกำหนดสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนบทลงโทษหากมีการฝ่าฝืน เป็นกติกาของการอยู่ร่วมกันในรัฐ กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในรัฐและระหว่างบุคคลกับรัฐ และเมื่อมีกฎหมายก็ย่อมมีวิธีการใช้กฎหมายวิธีให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพและให้ความเป็นธรรมในทางกฎหมายแก่บุคคล โดยเรียกกระบวนการนี้ว่า “กระบวนการยุติธรรมทางอาญา” ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ช่วงใหญ่ ๆ ได้แก่

- กระบวนการก่อนพิจารณาคดีในศาล
- กระบวนการพิจารณาคดีในศาล ซึ่งแบ่งได้เป็น การพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์

และศาลฎีกา

- กระบวนการหลังการพิจารณาคดีในศาล
- กระบวนการแรก คือ กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในศาล

เจ้าพนักงานตำรวจ คือ ด้านแรกของกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา โดยเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อได้มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้เสียหายร้องทุกข์หรือมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจว่าได้มีการกระทำความผิดหรือมีการกระทำความผิดซึ่งหน้าเกิดขึ้น

เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เริ่มแรกตำรวจต้องออก “หมายเรียก” เพื่อเรียกตัวผู้ที่ถูกกล่าวหามารับทราบข้อกล่าวหาดังกล่าว โดยจะส่งไปที่บ้านของผู้ถูกกล่าวหาตามทะเบียนราษฎร ตำรวจจะส่งมากที่สุดสองครั้ง ถ้าไม่ไปตามนัดตำรวจจะขอศาลออกหมายจับ เมื่อได้ตัวผู้ต้องหาแล้วให้พนักงานสอบสวน

³⁸ เกษม คมสัทย์ธรรม, ‘การยกเลิกการพิจารณาที่มีขอบของศาลในคดีอาญา’(วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2536) 37.

³⁹ อรรถพร เพชรแก้ว, ‘ระบบการพิจารณาคดีขององค์คณะและต่อเนื่องกับข้อจำกัดขององค์คณะผู้พิพากษาตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ศึกษา : กรณีปัญหานั่งพิจารณาคดีขององค์คณะของศาลจังหวัดยะลา’ (หลักสูตร “ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล” รุ่นที่ 19 วิทยาลัยข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม 2563) 8 <https://library.coj.go.th/pdf-view.html?fid=14681& table= files_biblio> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

⁴⁰ เฟื่องอ้าง.

ทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเป็นสำนวนคดี และระหว่างนี้อาจมีการคุมขังผู้ต้องหาไว้ระหว่างสอบสวน เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี⁴¹

การฝากขังมีรายละเอียดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ดังนี้

(1) ความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังได้ครั้งเดียว มีกำหนดไม่เกิน 7 วัน

(2) ความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่า 6 เดือน แต่ไม่ถึง 10 ปี หรือปรับเกินกว่า 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติด ๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกิน 12 วัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกิน 48 วัน

(3) ความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติด ๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกิน 12 วัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกิน 84 วัน

เมื่อพนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเสร็จแล้ว ก็ทำการสรุปสำนวนการสอบสวนและส่งให้พนักงานอัยการ

พนักงานอัยการ บางครั้งเรียกว่า “ทนายแผ่นดิน” มีหน้าที่หลัก คือ พิจารณาว่าจะสั่งฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลหรือไม่ โดยเมื่อได้รับสำนวนและความเห็นจากพนักงานสอบสวน ต้องพิจารณาสำนวนสอบสวนและพยานหลักฐานว่าเพียงพอหรือไม่ ทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเพื่อออกคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งต่อคดี ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หากพิจารณาแล้วมีคำสั่งฟ้อง ก็ให้ยื่นฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจในการรับฟ้องพิจารณาคดีนั้น ๆ คดีจึงเริ่มเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีอาญาทางศาลต่อไป

ที่ประชุมขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดครั้งที่ 8 ณ กรุงฮาวานา ประเทศคิวบา เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม ถึง 7 กันยายน ค.ศ. 1990⁴² ได้วางแนวทางและบทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการไว้ในข้อ 10 ข้อ 11 ข้อ 12 และข้อ 13 ดังนี้ หน่วยงานของอัยการจะต้องแยกขาดจากองค์กรศาลโดยเด็ดขาด และอัยการต้องดำเนินบทบาทเชิงรุกในการดำเนินคดีอาญาและการดำเนินงานอื่น ๆ ที่มีกฎหมายกำหนดให้อัยการมีบทบาทหรือควบคุมในการสอบสวนคดีอาญา การควบคุมการบังคับคดีตามคำพิพากษาลงโทษของศาล และการดำเนินหน้าที่ในฐานะผู้แทนเกี่ยวกับการรักษาสภาพประโยชน์ส่วนรวม ทั้งต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อเนื่อง เคารพและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรมและหลีกเลี่ยงการเลือกปฏิบัติทุกกรณี

คณะกรรมการบริหารในการประชุมคณะกรรมการบริหารคราวฤดูใบไม้ผลิที่กรุงฮัมสเตอร์ดัม (ประเทศเนเธอร์แลนด์) ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1999 และสมาคมอัยการระหว่างประเทศได้รับรอง เมื่อวันที่ 23 เมษายน ค.ศ. 1999 กล่าวถึง บทบาทในการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการถึงมาตรฐานความรับผิดชอบในวิชาชีพ ข้อ 4 ข้อ 4.1 ข้อ 4.2 และข้อ 4.3 ดังนี้

“ข้อ 4 บทบาทในการดำเนินคดีอาญา

ข้อ 4.1 อัยการพึงปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องชอบธรรม ต่อเนื่อง และรวดเร็ว

ข้อ 4.2 อัยการพึงดำเนินบทบาทที่แข็งขันในการดำเนินคดีอาญา ดังนี้

ในกรณีที่มิอำนาจตามกฎหมายหรือตามข้อปฏิบัติที่จะเข้าร่วมในการสอบสวนคดีอาญา หรือที่จะใช้อำนาจหน้าที่เหนือเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนนั้น อัยการจะต้องดำเนินการดังกล่าวด้วยใจที่เป็นธรรมปราศจากอคติ และอย่างผู้อยู่ในวิชาชีพเมื่อต้องควบคุมการสอบสวนคดีอาญา อัยการจะดำเนินคดีอาญาต่อเมื่อคดีนั้นมีมูลเพียงพอตามพยานหลักฐานซึ่งมีเหตุผลอันควรเชื่อว่าเป็นพยานหลักฐานที่เชื่อถือได้และรับฟังได้ อีกทั้งการดำเนินคดีอาญาต้องเป็นไปอย่างหนักแน่นและถูกต้องชอบธรรมภายใต้กฎหมายและระเบียบปฏิบัติของ

⁴¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคสาม.

⁴² กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ขาดิ ชัยเดชสุริยะ และณัฐสา ฉัตรโพธิ์, *ประมวลจริยธรรมและมาตรฐานการปฏิบัติงานของอัยการในนานาประเทศ* (โรงพิมพ์เดือนตุลา 2551).

ประเทศนั้น นอกจากนี้ยังมีบทบาทหน้าที่ในการตรวจสอบเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคำพิพากษาของศาลและจะต้องกระทำเพื่อประโยชน์ของสาธารณะอยู่เสมอ

ข้อ 4.3 นอกจากนี้ อัยการพึงปฏิบัติ ดังนี้

อัยการต้องรักษาความลับที่ได้รู้มาโดยทางวิชาชีพ และรักษาประโยชน์ส่วนบุคคลของผู้เสียหายและพยาน โดยการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิตามกฎหมาย ทั้งนี้ต้องคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาด้วย และอัยการต้องร่วมมือกับศาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง”

คณะมนตรีแห่งสภายุโรป เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 2000 ในการประชุมครั้งที่ 724 กล่าวถึงบทบาทของพนักงานอัยการ ไว้ว่า

- ปฏิบัติการ อำนาจการ หรือควบคุมดูแล เพื่อการสอบสวนที่ถูกต้อง ชอบธรรม สมดังเจตนารมณ์ในการจัดตั้งองค์กร พนักงานอัยการจึงต้องพึงตระหนักและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเพราะการปฏิบัติตามหลักทางวิชาชีพนี้ย่อมส่งผลดีต่อความเชื่อถือ ศรัทธาของประชาชนและเป็นการป้องกันความเสียหายในกระบวนการยุติธรรมที่จะเกิดจากการกระทำของอัยการด้วย โดยหลักปฏิบัติสากลจะเน้นย้ำให้เห็นความสำคัญในภารกิจหน้าที่และความรับผิดชอบของพนักงานอัยการที่มีต่อคดีอาญา

ศาลยุติธรรม กระบวนการพิจารณาคดีอาญาของศาลตามกฎหมายแต่ละประเทศจะมีรายละเอียดแตกต่างกันไป ซึ่งการพิจารณาคดีอาญาในศาลชั้นต้นนั้น เริ่มด้วยการฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดี⁴³ ศาลที่รับคำฟ้องจะดำเนินการตรวจคำฟ้องและไต่สวนมูลฟ้อง หากคำฟ้องไม่ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด ศาลมีอำนาจสั่งให้แก้ฟ้อง ยกฟ้อง หรือไม่ประทับรับฟ้องได้⁴⁴ แต่ถ้าหากคำฟ้องนั้นถูกต้องตามกฎหมายศาลมีอำนาจสั่งประทับรับฟ้องพร้อมนัดวันสืบพยานหลักฐานต่อไป โดยนัดแรกจะเป็น “นัดคุ้มครองสิทธิ” เพื่อให้ผู้พิพากษาได้สอบถามข้อเท็จจริง อธิบายข้อกฎหมาย และเรื่องราวความเป็นมาแห่งคดีให้กับจำเลยได้เข้าใจ ก่อนที่จำเลยจะตัดสินใจรับสารภาพหรือประสงค์ต่อสู้คดี ต่อมาคือนัดพร้อมและสอบคำให้การ ตรวจพยานหลักฐาน โดยศาลจะนัดให้จำเลยและโจทก์มาพร้อมกันที่ศาล เพื่อแถลงพยานเอกสารและพยานบุคคลทำการนัดสืบพยาน ทั้งนี้ จะใช้ระยะเวลาในการสืบพยานหลักฐานต่าง ๆ นั้นมาน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความซับซ้อนของแต่ละคดี ซึ่งทั้งสองฝ่ายสามารถถามค้าน ถามตั้งได้ และระหว่างการพิจารณาคดีอาจมีนัดไต่สวนในกรณีที่มีการไต่สวนเรื่องอื่น ๆ เช่น ไต่สวนขอปล่อยตัวชั่วคราว ไต่สวนขอถอนประกัน

เมื่อสืบพยานหลักฐานต่าง ๆ ในคดีครบถ้วนกระบวนการความแล้ว ศาลจะพิเคราะห์วินิจฉัยคดีมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง⁴⁵ โดยในการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งอาจดำเนินการเป็น 2 กรณี

(1) กรณีพิพากษายกฟ้อง ศาลจะพิพากษายกฟ้องโจทก์และปล่อยตัวจำเลยไปได้

(2) กรณีพิพากษาลงโทษจำเลย เมื่อศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดจนปราศจากข้อสงสัยและไม่มีกรณียกเว้นโทษตามกฎหมาย ให้ศาลลงโทษจำเลยตามความผิดพร้อมทั้งอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยเปิดเผยในวันเสร็จการพิจารณาหรือภายใน 3 วัน นับแต่เสร็จคดี ซึ่งคู่ความต้องเดินทางมาศาลตามนัดต่าง ๆ ทั้งนี้ ก่อนอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้น ๆ ศาลชั้นต้นต้องส่งร่างคำพิพากษาหรือคำสั่งมายังสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาลตามเขตอำนาจ เพื่อตรวจร่างคำพิพากษาหรือคำสั่งก่อนอ่านไม่น้อยกว่า 15 วันทำการ โดยการส่งร่างคำพิพากษาหรือคำสั่งจะต้องผนึกซองและส่งมาพร้อมสำนวนคดีทางไปรษณีย์ เมื่อสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาลตรวจร่างคำพิพากษาหรือคำสั่งเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะส่งร่างคำพิพากษาหรือคำสั่งดังกล่าวกลับไปยังศาลชั้นต้นนั้นทางไปรษณีย์ ตามระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการรายงานคดีสำคัญในศาลชั้นต้นและศาลชั้นอุทธรณ์ต่อประธานศาลฎีกาและการรายงานคดีและการตรวจสำนวนคดีในสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาล พ.ศ. 2562

⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 157.

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161.

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 182.

เมื่อศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว หากคู่ความไม่พอใจคำพิพากษานั้น คู่ความอาจยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นต่อศาลชั้นต้นภายในกำหนด 1 เดือน นับแต่วันอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง หรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คู่ความฝ่ายที่อุทธรณ์ฟัง เว้นแต่คดีนั้นต้องห้ามอุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁴⁶ เมื่อศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง เช่น ยืนตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้น กลับหรือแก้คำพิพากษาของศาลชั้นต้น หากคู่ความไม่พอใจคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ก็อาจยื่นฎีกาต่อศาลชั้นต้นภายในกำหนด 1 เดือน นับแต่วันอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง หรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คู่ความฝ่ายที่ฎีกาฟัง เว้นแต่คดีนั้นต้องห้ามฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁴⁷

คำพิพากษาศาลฎีกาถือเป็นที่สุดของกระบวนการยุติธรรมในส่วนที่เกี่ยวกับศาลและจะต้องมีการบังคับคดีตามคำพิพากษานั้น ๆ เว้นแต่จะมีการอุทธรณ์ และกระบวนการสุดท้าย คือ การเข้าสู่กระบวนการหลังการพิจารณาคดีในศาล ซึ่งเป็นหน้าที่ของสำนักงานคุมประพฤติหรือกรมราชทัณฑ์ แล้วแต่กรณี

โดยสรุปแล้ว จุดเริ่มต้นของการดำเนินคดีอาญาเริ่มตั้งแต่การแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน และสิ้นสุดเมื่อมีคำพิพากษาของศาลอันถึงที่สุด แม้การสิ้นสุดของคดีอาญามีโอกาสที่จะรื้อฟื้นคดีใหม่ได้ก็ถือว่าเป็นการสิ้นสุดการดำเนินคดีแล้ว⁴⁸

2.4.2 หลักเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาระยะเวลาดำเนินคดีที่เหมาะสม

ในกระบวนการพิจารณาคดีทั้งก่อนและขณะพิจารณาคดีอาญาล้วนแล้วแต่มีปัจจัยที่ก่อให้เกิดความล่าช้าในกระบวนการได้ โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้วางแนวทางในการพิจารณาไว้ 4 แนวทาง ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR) ข้อ 14 (3) (c) “undue delay” ได้แก่ ความยุ่งยากซับซ้อนของคดี (complexity of the case) พฤติกรรมของจำเลย (conduct of the accused) พฤติกรรมของศาลหรือฝ่ายปกครอง (the manner in which the matter was dealt with by the administrative and judicial authorities) และในกรณีผู้ถูกดำเนินคดีถูกปฏิเสธมิให้ประกันตัวการพิจารณาคดีต้องรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยทั้ง 4 แนวทางนี้ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปได้มีการวางแนววินิจฉัยที่ตรงกันถึง 3 แนวทาง ยกเว้นในกรณีผู้ถูกดำเนินคดีถูกปฏิเสธมิให้ประกันตัวการพิจารณาคดีต้องรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งเป็นแนวทางสุดท้าย

2.4.2.1 ความยุ่งยากซับซ้อนของคดี (complexity of the case)

ความยุ่งยากซับซ้อนของคดี หากคดีใดมีความยุ่งยากซับซ้อนการดำเนินคดีก็จะต้องใช้ระยะเวลานานตามสมควร เช่น ในคดีที่มีจำเลยหลายคน คดีที่มีพยานหลายคน คดีที่จำเลยถูกตั้งข้อหาหลายข้อหา

2.4.2.2 พฤติกรรมของจำเลย (conduct of the accused)

หากการดำเนินคดีที่ล่าช้าเป็นเพราะความผิดของจำเลยเองโดยเฉพาะการประวิงคดีให้ล่าช้า เช่น จำเลยตั้งใจขัดขวางกระบวนการยุติธรรม จำเลยจงใจคัดค้านผู้พิพากษาอย่างเป็นระบบ ระยะเวลาทั้งหมดไปดังกล่าวก็จะไม่นำมาใช้ในการพิจารณาความล่าช้าของการดำเนินคดี

2.4.2.3 พฤติกรรมของศาลหรือฝ่ายปกครอง (the manner in which the matter was dealt with by the administrative and judicial authorities)

เจ้าหน้าที่ทั้งฝ่ายปกครอง (ตำรวจและอัยการ) และฝ่ายตุลาการ (ศาล) ต้องดำเนินคดีให้รวดเร็ว โดยไม่ชักช้าเกินสมควร การที่เจ้าหน้าที่แสดงหลักฐานว่าปริมาณคดีมากจนทำให้การดำเนินคดีล่าช้า เป็นเหตุผลที่มีน้ำหนักน้อยในการตัดสินว่ามีการดำเนินคดีล่าช้าเกินสมควรเกิดขึ้นหรือไม่ เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ว่าจะเป็นฝ่ายปกครองและฝ่ายตุลาการจะต้องรับผิดชอบ ในกรณีความล่าช้าในการดำเนินคดีที่เกิดขึ้นจากพยานไม่มาศาลหรือจำเลยร่วมไม่มาศาล แต่กรณีที่จำเลยเองไม่มาศาลเพราะเจ็บป่วยย่อมเป็นความรับผิดชอบของจำเลยเอง

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 198.

⁴⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 216.

⁴⁸ เฟื่องอ้าง 86 - 87.

2.4.2.4 ในกรณีผู้ถูกดำเนินคดีถูกปฏิเสธไม่ให้ประกันตัว การพิจารณาคดีต้องรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Committee) เป็นองค์กรกำกับดูแลรัฐภาคี ต่าง ๆ 173 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทย ในการปฏิบัติตามพันธกรณีของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเคยวินิจฉัยว่า “การปฏิเสธไม่ให้ประกันตัว โดยเหตุผลแล้ว ไม่ได้กระทบสิทธิที่จะถูกสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์”⁴⁹ ดังนั้น หากมีเหตุผลในการขังผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือผู้ต้องหาหรือจำเลยขอประกันตัวแล้วศาลปฏิเสธไม่ให้ประกันตัวโดยมีเหตุผล แม้จะมีผลทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกขังระหว่างดำเนินคดีอาญา และอยู่ในสภาพสูญเสียเสรีภาพแบบผู้กระทำความผิด โดยทั่วไปแล้วก็ได้ขัดกับหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์

จากแนวทางการตีความของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนอาจสรุปได้ว่า การขังระหว่างสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาคดีอาญา ถ้ามีเหตุผลที่ไม่เป็นการขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ แม้จะต้องสูญเสียอิสรภาพเหมือนคนที่ถูกลงโทษจำคุกก็ตาม แต่การขังระหว่างสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาคดีต้องไม่ยาวนานเกินสมควร เพราะระยะเวลาการขังที่ยาวนานเกินไป เสมือนกับเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดไปแล้วโดยยังไม่มีคำพิพากษานั้นเอง

3. ผู้ต้องหาในกฎหมายต่างประเทศ

เป็นการศึกษากฎหมายต่างประเทศเรื่องความจำเป็นในการคุมขังผู้ต้องหา ความล่าช้าในการสอบสวนถึงประเด็นการให้พนักงานอัยการมีส่วนในการขอฝากขังผู้ต้องหา และการให้พนักงานอัยการเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวน ระยะเวลาที่สั้นที่สุดในการคุมขังผู้ต้องหาทั้งคดีอาญาทั่วไปและคดีอาญาอุกฉกรรจ์ การบริหารจัดการคดีอาญาที่จำเลยถูกขังระหว่างการพิจารณา เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ

3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

สิทธิที่จะถูกพิจารณาคดีโดยไม่ชักช้า ความรวดเร็วที่เหมาะสมของการพิจารณาคดีเป็นเรื่องที่สำคัญในการอำนวยความสะดวก ประเทศสหรัฐอเมริกา มีรัฐธรรมนูญป้องกัน “ความล่าช้าเกินสมควร” โดยใช้มาตรการกระบวนทางกฎหมายในการป้องกันขั้นพื้นฐานต่อความล่าช้าอย่างมากของรัฐบาล ในการดำเนินคดีทางอาญาต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกคุมขัง และมาตรการที่สอง คือ การตีความของศาลฎีกา เรื่อง การพิจารณาคดีโดยด่วนตามการแก้ไขเพิ่มเติมของรัฐธรรมนูญประเทศสหรัฐอเมริกา ครั้งที่ 6 จะใช้บังคับกับความล่าช้าระหว่างการเริ่มดำเนินคดีอาญาจนถึงการพิพากษาลงโทษ เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตัดสินคดีอย่างไม่สมเหตุสมผล ซึ่งเป็นกฎหมายของรัฐบาลกลางใช้บังคับกับทุกรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา⁵⁰

ผู้ต้องหาในประเทศสหรัฐอเมริกาจะได้รับความคุ้มครองจากการคุมขังตามรัฐธรรมนูญ โดยการออกหมายเรียก Habeas Corpus ซึ่งบัญญัติว่า “สิทธิพิเศษของคำสั่งในการออกหมายเรียกจะไม่ถูกระงับไป...” ในการแก้ไขรัฐธรรมนูญของรัฐบาลกลางครั้งที่ 6 ได้มีการแก้ไขบทบัญญัติต่าง ๆ จนมีการขนานนามว่า “Bill of Right” ซึ่งระยะเวลาในการคุมขังผู้ต้องหาตามมาตรา 3161 (b) บัญญัติว่า “กำหนดให้พนักงานอัยการต้องยื่นฟ้องภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกคุมขัง” ซึ่งการคุมขังดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานให้เพียงพอต่อการพิสูจน์ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดหรือใกล้ชิดกับการกระทำความผิด และพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจในการออกคำสั่งคุมขังผู้ต้องหา⁵¹ ตามมาตรา 3161 (j) (1) ที่บัญญัติว่า “กรณี

⁴⁹ ปกป้อง ศรีสนิท, ‘สิทธิของประชาชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ : หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์’ (The 101.World 24 กุมภาพันธ์ 2563) < <https://www.the101.world/presumption-of-innocence/> > สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

⁵⁰ เพิ่งอ้าง.

⁵¹ CRIMES AND CRIMINAL PROCEDURE § 3161(b).

จำเลยถูกขังในเรือนจำ ให้เริ่มกระบวนการพิจารณาคดีโดยทันที”⁵² และตามมาตรฐานการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ที่ 12-2.1 (B) “กำหนดระยะเวลาการพิจารณาคดีสำหรับผู้ถูกคุมขังต้องแล้วเสร็จไม่เกิน 90 วัน นับแต่วันที่ยื่นฟ้องคดีครั้งแรกต่อศาล”⁵³

มาตรฐานการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วของประเทศสหรัฐอเมริกา (CRIMINAL JUSTICE STANDARDS Speedy Trial หรือ ABA) ได้มีการวางระบบการพิจารณาคดีอาญาให้เกิดความรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานของหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้อง มีการกำหนดระยะเวลาในการพิจารณาคดีอาญาโดยแยกคดีอาญาที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกคุมขังอยู่ระหว่างการพิจารณาคดีขึ้นพิจารณาพิจารณาคดีก่อนและกำหนดระยะเวลาในการพิจารณาคดีอาญาให้แล้วเสร็จไม่เกิน 90 วัน หากเป็นคดีอาญาอื่นที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ได้ถูกคุมขังต้องพิจารณาคดีอาญานั้นให้แล้วเสร็จไม่เกิน 180 วัน หากไม่แล้วเสร็จต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยมีหรือไม่มีเงื่อนไขในการปล่อยก็ได้ แต่ไม่มีอำนาจคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นอีก นอกจากนี้ ยังมีระบบ case flow ในการบริหารจัดการคดี เมื่อเกิดปัญหาสามารถที่จะแก้ไขปัญหาได้อย่างทันที่ ระบบการพิจารณาคดีไม่เสียหายและไม่เกิดความล่าช้าที่จะส่งผลกระทบต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกาต่างส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกิดประสิทธิภาพและเป็นการลดขั้นตอน ระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาได้⁵⁴

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น พนักงานสอบสวนมีหน้าที่รับเรื่องและดำเนินการจับกุมผู้ต้องหาเพื่อสอบสวนข้อมูลเบื้องต้นให้แล้วเสร็จไม่เกิน 24 ชั่วโมง หลังจากนั้นหากประสงค์จะคุมขังผู้ต้องหาไว้เพื่อดำเนินการสอบสวน พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานให้เพียงพอและยื่นคำร้องขออนุญาตจากพนักงานอัยการเพื่อออกหมายคุมขังและดำเนินกระบวนการสอบสวนร่วมกับพนักงานอัยการไม่เกิน 30 วัน⁵⁵ พนักงานอัยการจะต้องยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล มิฉะนั้นจะไม่มีอำนาจในการฟ้อง หากฟ้องศาลจะต้องมีคำสั่งยกฟ้อง⁵⁶ ซึ่งเมื่อยื่นฟ้องแล้วจำเลยอยู่ในการคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี ศาลจะต้องดำเนินการพิจารณาคดีนั้นทันทีและจะต้องพิจารณามีคำพิพากษาให้แล้วเสร็จไม่เกิน 2 เดือน⁵⁷ นอกจากนี้ยังมีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของรัฐบาลกลางของสหรัฐอเมริกา กฎข้อที่ 50 การจัดการที่รวดเร็ว ต้องให้ความสำคัญกับการดำเนินคดีอาญาเท่าที่ทำได้⁵⁸

3.2 ประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีความสำคัญในเรื่องการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วไม่ล่าช้าคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ได้รับความเป็นธรรมด้วยความรวดเร็ว และเป็นประเทศที่มีระบบกฎหมายแบบ Civil Law เหมือนกับประเทศไทย

การดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส มีการแบ่งความผิดอาญาตามความร้ายแรงของความผิดเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ความผิดโทษ ซึ่งมีความผิดที่มีโทษปรับไม่เกิน 5 ปี ความผิดที่มีโทษจำคุก มีโทษจำคุกตั้งแต่ 2 เดือนถึง 10 ปี และความผิดอุกฤษฏ์โทษ มีโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป⁵⁹

⁵² CRIMES AND CRIMINAL PROCEDURE § 3161(j) (1).

⁵³ CRIMINAL JUSTICE STANDARDS Speedy Trial (ABA) < https://www.americanbar.org/groups/criminal_justice/publications/criminal_justice_section_archive/crimjust_standards_speedytrial_blk/ > สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

⁵⁴ เฟื่องอ้าง.

⁵⁵ CRIMES AND CRIMINAL PROCEDURE § 3161(b).

⁵⁶ CRIMES AND CRIMINAL PROCEDURE § 3162.

⁵⁷ CRIMINAL JUSTICE STANDARDS Speedy Trial (ABA) < https://www.americanbar.org/groups/criminal_justice/publications/criminal_justice_section_archive/crimjust_standards_speedytrial_blk/ > สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

⁵⁸ Rule 50, 'Prompt Disposition' (Legal Information Institute Cornell Law School) < https://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp/rule_50 > สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

⁵⁹ อุทัย อาทิวะ, 'การควบคุมตัวในกฎหมายฝรั่งเศส (ตอนที่ 2)' (สำนักงานอัยการสูงสุด) < <http://www.humanrights.ago.go.th/files/article10-07-2553.pdf> > สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

การคุมขังผู้ต้องหาจะเกิดขึ้นต่อเมื่อมีบุคคลถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญาและได้มีการออกหมายเรียกแล้วไม่ปฏิบัติตามหรือเป็นการจับกุมเนื่องจากกระทำความผิดซึ่งหน้า เพื่อมาดำเนินการสอบสวนเบื้องต้น ส่วนกำหนดระยะเวลาการคุมขังผู้ต้องหาก่อนการพิจารณาคดี ในชั้นสอบสวนเบื้องต้นตำรวจฝ่ายตุลาการจะสามารถควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ได้ 24 ชั่วโมง หากไม่สามารถสอบสวนเบื้องต้นได้ทันภายในระยะเวลาที่กำหนดสามารถขยายออกไปอีก 24 ชั่วโมง เมื่อได้รับอนุญาตจากพนักงานอัยการ⁶⁰ หลังจากนั้นพนักงานอัยการจะต้องนำตัวผู้ต้องหามาศาลพร้อมสำนวนและความเห็น เพื่อยื่นคำร้องขอให้ศาลได้ส่วนถึงการคุมขังผู้ต้องหา ซึ่งศาลต้องพิจารณาภายใน 5 วัน นับแต่ที่มีการยื่นคำร้องและต้องมีคำสั่งภายใน 3 วันทำการ รวมแล้วการสอบสวนต้องไม่เกิน 8 วัน เมื่อผู้ต้องหาถูกคุมขังพนักงานอัยการต้องดำเนินการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการฟ้องคดีอาญาต่อศาลภายใน 4 เดือน มิฉะนั้นจะไม่มีอำนาจฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลได้⁶¹

ระบบกระบวนการยุติธรรมของประเทศฝรั่งเศส พนักงานสอบสวนอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของพนักงานอัยการ เสมือนทำงานตามคำสั่งของพนักงานอัยการไม่ว่าจะเป็นการจับกุม คุมขัง ตลอดจนการสอบสวนคดีอาญา เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นพนักงานสอบสวนมีอำนาจในการควบคุมตัวผู้ต้องหาได้ไม่เกิน 8 วัน พนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานและสรุปสำนวนส่งพนักงานอัยการ โดยพนักงานอัยการมีเวลาในการดำเนินการไม่เกิน 4 เดือน จะต้องยื่นฟ้องคดีอาญานั้นต่อศาลหากเกินกำหนดระยะเวลาในการคุมขังจะต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาไปโดยอัตโนมัติ กระบวนการพิจารณาคดีอาญาของศาล หากจำเลยถูกคุมขังอยู่ระหว่างการพิจารณาคดี ศาลจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีทันทีและจะต้องแล้วเสร็จไม่เกิน 2 เดือน⁶²

3.3 ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้นองค์กรความมั่นคงสาธารณะต้องดำเนินการสอบสวน โดยจับกุมผู้ต้องหาตามหมายจับที่ได้รับอนุมัติจากอัยการประชาชน ซึ่งจะต้องมีหลักฐานสนับสนุนข้อเท็จจริงของอาชญากรรมและผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาได้กระทำความผิดโดยมีโทษจำคุกหรือโทษที่รุนแรงกว่านั้น หรือผู้ต้องหาหรือจำเลยรับการประกันตัวจากอัยการต่อสังคม

ในการอนุมัติการจับกุม จะต้องคำนึงถึงว่าอันตรายทางสังคมอาจเกิดขึ้นได้หรือไม่⁶³ ถ้าหากเป็นคดีสำคัญ หัวหน้าอัยการจะต้องดำเนินการตรวจสอบและให้ความเห็นชอบในการจับกุม โดยให้เสนอต่อคณะกรรมการพิจารณาคดีเพื่อหารือและวินิจฉัย⁶⁴ หากมีมติอนุมัติการจับกุมให้องค์กรความมั่นคงสาธารณะดำเนินการทันทีและแจ้งผลให้อัยการประชาชนทราบโดยไม่ชักช้า ถ้าอัยการประชาชนไม่อนุมัติการจับกุมก็ให้แจ้งเหตุผลและหากเห็นว่าจำเป็นต้องมีการสอบสวนเพิ่มเติมต้องแจ้งองค์กรความมั่นคงสาธารณะทราบในเวลาเดียวกัน⁶⁵ โดยอัยการประชาชนมีหน้าที่อนุมัติการจับกุม ตลอดจนการร่วมสืบสวนและสอบสวนในบางส่วนของคดีอาญาด้วย ทั้งนี้ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมีระบบการคุมขังอยู่ 2 ระบบ คือระบบกักขังโดยฝ่ายบริหารและระบบกักขังโดยตุลาการ ซึ่งการคุมขังบุคคล ต้องกระทำโดยองค์กรความมั่นคงสาธารณะและต้องมีหมายคุมขัง ที่ได้รับอนุมัติโดยอัยการประชาชน

การควบคุมผู้ต้องหาระหว่างสอบสวน เริ่มขึ้นเมื่อองค์กรความมั่นคงสาธารณะได้ดำเนินการจับกุมผู้ต้องหาเพื่อมาสอบสวนเบื้องต้น ซึ่งสามารถดำเนินการได้ภายใน 24 ชั่วโมงหลังการคุมขัง หากพบว่าไม่ควรควบคุมตัวบุคคลนั้นจะต้องปล่อยตัวทันทีพร้อมหมายปล่อยตัว หากองค์กรความมั่นคงสาธารณะเห็นว่าจำเป็นต้องจับกุมผู้ต้องหา แต่ยังคงขาดหลักฐานเพียงพออนุญาตให้ผู้ต้องหาประกันตัว เพื่อบรรเทาการพิจารณาคดีหรือควบคุมตัวไว้ในที่พักอาศัยได้⁶⁶

⁶⁰ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE Article 145-1.

⁶¹ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE Article 145-2.

⁶² CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE, Article 397-3.

⁶³ Criminal Procedure Law of the People's Republic of China Article 81.

⁶⁴ Criminal Procedure Law of the People's Republic of China Article 89.

⁶⁵ Criminal Procedure Law of the People's Republic of China Article 90.

⁶⁶ Criminal Procedure Law of the People's Republic of China Article 86.

การสอบสวนภายหลังการคุมขังต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นไม่เกิน 2 เดือน หากคดีมีความซับซ้อนและไม่สามารถสรุปได้ภายในเวลาที่กำหนดอาจขยายเวลาออกไปได้ 1 เดือน โดยได้รับอนุมัติจากอัยการประชาชนในระดับที่สูงกว่าถัดไป⁶⁷ เมื่อองค์กรความมั่นคงสาธารณะดำเนินการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วสรุปสำนวนลงความเห็นว่าเป็นคดีและส่งไปยังอัยการประชาชน อัยการประชาชนต้องวินิจฉัยคดีดังกล่าวภายใน 1 เดือน สำหรับคดีสำคัญหรือซับซ้อนอาจอนุญาตให้ขยายเวลาออกไปอีก 15 วัน ในกรณีที่ผู้ต้องหาในคดีอาญารับสารภาพและยอมรับการลงโทษ ซึ่งตรงตามเงื่อนไขในการใช้กระบวนการเพื่อกระบวนการเร่งด่วน อัยการประชาชนจะตัดสินภายใน 10 วัน สำหรับอาชญากรรมที่มีโทษจำคุกตามระยะเวลาที่กำหนดตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป สามารถขยายระยะเวลาเป็น 15 วัน⁶⁸ และศาลประชาชนต้องพิจารณาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 20 วัน นับแต่วันที่ได้รับสำนวนจากอัยการประชาชน⁶⁹

4. ประเด็นปัญหาเรื่องสิทธิที่จะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาล่าช้าเกินสมควรในกรณีผู้ต้องขังระหว่างดำเนินคดี

ผู้เขียนได้แยกประเด็นปัญหาออกเป็น 4 ประเด็น พร้อมวิเคราะห์ปัญหาดังจะได้นำกล่าวต่อไปนี้

4.1 ปัญหาความจำเป็นในการคุมขังผู้ต้องหา

เมื่อพิจารณาตามหลักเรื่อง “มาตรการชั่วคราวและเป็นมาตรการสุดท้าย” ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) และหลักกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR) การพิจารณาการคุมขังต้องพิจารณาจาก “ความจำเป็น” ว่าเพียงพอหรือถึงขนาดใกล้ชิดที่พิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริง เพราะการคุมขังถือเสมือนว่าผู้ต้องหาได้รับโทษเช่นเดียวกับโทษจำคุกในขณะที่ตนยังเป็นผู้บริสุทธิ์ หากสุดท้ายแล้วกระบวนการพิจารณาคดีอาญาศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้อง เท่ากับผู้ต้องหาถูกลงโทษทั้งที่ไม่มีความผิดซึ่งไม่ยุติธรรมและไม่ควรเกิดขึ้น

ประเทศสหรัฐอเมริกาจะคุมขังผู้ต้องหาได้เมื่อพนักงานสอบสวนมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด พนักงานอัยการจึงมีคำสั่งออกหมายคุมขังผู้ต้องหา ในประเทศฝรั่งเศสพนักงานอัยการจะสั่งคุมขังผู้ต้องหาได้เมื่อมีการใช้มาตรการอื่น ๆ กับผู้ต้องหา แต่เมื่อไม่มีวิธีการอื่นใดที่จะป้องกันไม่ให้ผู้ต้องหาก่ออันตรายต่อผู้เสียหายหรือพยานหลักฐาน จึงจะคุมขังผู้ต้องหาไว้ในอำนาจของรัฐ⁷⁰ และประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ได้มีหลักการพิจารณาการคุมขังผู้ต้องหาโดยคำนึงถึงหลักพยานหลักฐานที่จะใช้พิสูจน์ความผิดและการไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานจนอาจเกิดความเสียหาย ซึ่งหลักในการพิจารณาออกหมายคุมขังผู้ต้องหาระหว่างการพิจารณาคดีอาญาของทั้ง 3 ประเทศ ยึดหลัก “ความจำเป็น” และ “วิธีการชั่วคราวและเป็นมาตรการสุดท้าย”

4.2 ปัญหาความล่าช้าในชั้นสอบสวน

การดำเนินคดีที่ล่าช้าเท่ากับการปฏิเสธความยุติธรรม แต่ในขณะเดียวกันการพิจารณาคดีที่รวดเร็วเร่งรัดจนเกินไปก็ก่อให้เกิดความยุติธรรมเช่นกัน ดังนั้น จุดไหนหรือวิธีการใดที่จะสร้างความสมดุลให้แก่กระบวนการยุติธรรมในทางอาญาของประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการยุติธรรมของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่พนักงานอัยการมีหน้าที่ในการอนุญาตการออกหมายคุมขังผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวนและ

⁶⁷ Criminal Procedure Law of the People's Republic of China Article 156.

⁶⁸ Criminal Procedure Law of the People's Republic of China Article 172.

⁶⁹ Criminal Procedure Law of the People's Republic of China Article 220.

⁷⁰ คู่มือการปฏิบัติงาน ตาม พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 30) พ.ศ. 2558 การใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์สำหรับตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางของบุคคลในการปล่อยชั่วคราว (Electronic Monitoring) <<https://bksmc.coj.go.th/th/file/get/file/2019013123178c24d25d88e107e95333e3486066104757.pdf>> สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2567.

ร่วมกับพนักงานสอบสวนในการสอบสวนคดีอาญา⁷¹ ประเทศฝรั่งเศส กฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการเทียบเท่ากับศาล มีหน้าที่ในการกำกับดูแลตำรวจฝ่ายตุลาการเสมือนเป็นผู้ได้บังคับบัญชา มีอำนาจในการอนุญาตการคุมขังผู้ต้องหาตลอดจนการสอบสวนคดีอาญา และประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน องค์กรความมั่นคงสาธารณะ มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการสืบสวน คุมขัง ดำเนินการจับกุมและสอบสวนเบื้องต้นในคดีอาญา⁷² ส่วนอัยการประชาชนมีหน้าที่รับผิดชอบงานอัยการ อนุมัติการจับกุม ดำเนินการสอบสวน และดำเนินคดีสาธารณะต่อคดีที่องค์กรอัยการยอมรับโดยตรง⁷³ ในขณะที่ประเทศไทยได้มีการแบ่งแยกขั้นตอนการดำเนินการระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการออกจากกันอย่างเด็ดขาด เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นผู้เสียหายได้มาร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนรับเรื่องร้องทุกข์และออกหมายเรียกผู้ต้องหาเพื่อคุมขังและรอดำเนินกระบวนการสอบสวน สรุปความเห็นส่งให้พนักงานอัยการ เมื่อพนักงานอัยการรับทราบความมีอยู่ของคดีจากการตรวจสำนวนที่พนักงานสอบสวนส่งมา จึงเริ่มกระบวนการเตรียมฟ้อง หากพยานหลักฐานยังไม่รัดกุมเพียงพอ ก็จะมีคำสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม ในทางปฏิบัติกว่ากระบวนการเหล่านี้จะเสร็จสิ้น พนักงานสอบสวนได้ใช้เวลาเต็มจำนวนระยะเวลาการคุมขังของผู้ต้องหา (ฝากขัง) ⁷⁴ บางครั้งเกินระยะเวลาการคุมขังเสียด้วยซ้ำ⁷⁵

ประเทศไทยมีการแบ่งแยกกระบวนการสอบสวนระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการ⁷⁶ ทำให้การสอบสวนเกิดความซับซ้อนและใช้เวลานาน แต่ในประเทศสหรัฐอเมริกา พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการดำเนินการสอบสวนร่วมกัน ซึ่งพนักงานอัยการมีอำนาจในการออกหมายจับและมีคำสั่งคุมขังผู้ต้องหาได้⁷⁷ ประเทศฝรั่งเศส พนักงานสอบสวนปฏิบัติหน้าที่ภายใต้การกำกับดูแลของพนักงานอัยการเสมือนเป็นผู้ได้บังคับบัญชา⁷⁸ ดังนั้นการปฏิบัติหน้าที่จึงไม่เกิดความซับซ้อน และประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการก็ดำเนินการสอบสวนร่วมกัน⁷⁹ แต่ถ้าคดีใดมีความเห็นควรส่งฟ้อง พนักงานอัยการก็จะสอบสวนเพิ่มเติมแล้วจึงฟ้องคดีได้⁸⁰ จะเห็นได้ว่า กระบวนการสอบสวนคดีอาญาของทั้ง 3 ประเทศ พนักงานอัยการมีอำนาจในการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนทำให้ทราบรายละเอียดของการกระทำผิดและพยานหลักฐานในคดีจึงสามารถแสวงหาพยานหลักฐานในการกระทำผิดโดยง่าย ส่งผลให้พนักงานอัยการมีความเห็นและคำสั่งเกี่ยวกับคดีได้โดยเร็ว

4.3 ปัญหาระยะเวลาที่สั้นที่สุดในการคุมขังผู้ต้องหา

ผู้ต้องหาที่ถูกคุมขังคือผู้ที่กฎหมายสันนิษฐานไว้ว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่าเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งการคุมขังผู้ต้องหา คือ การจำกัดเสรีภาพของบุคคลที่บริสุทธิ์ เสมือนว่าบุคคลนั้นกำลังรับโทษจ้องจำเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิด ดังนั้น หากมีความจำเป็นหรือเหตุตามกฎหมายที่จะต้องคุมขังบุคคลนั้นไว้ในอำนาจของรัฐระหว่างที่รอการสอบสวนควรเป็นระยะเวลาที่สั้นที่สุด แต่ต้องเพียงพอที่จะให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการสามารถดำเนินการสืบสวน สอบสวน และรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์

⁷¹ Rule 9. Arrest Warrant or Summons on an Indictment or Information (Legal Information Institute Cornell Law School) <https://www.law.cornell.edu/rules/frcmp/rule_9> สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2566.

⁷² 最高检紧盯超期羁押和久押不决_中华人民共和国最高人民检察院 The Supreme People's Procurate of the People's Republic of China <www.spp.gov.cn> สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2566.

⁷³ Criminal Procedure Law of the People's Republic of China Article 3.

⁷⁴ ประเสริฐ เสียงสุทธีวงศ์, คำถาม คำตอบ ปัญหาข้อกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานหลักฐาน (สำนักพิมพ์อภิโชติ 2565) 37 และ 151.

⁷⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4113/2552.

⁷⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87.

⁷⁷ CRIMES AND CRIMINAL PROCEDURE § 3161(b).

⁷⁸ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE, Article 397-3.

⁷⁹ Criminal Procedure Law of the People's Republic of China Article 156.

⁸⁰ Criminal Procedure Law of the People's Republic of China Article 172.

ข้อเท็จจริงให้ปรากฏอย่างชัดแจ้ง ประเทศไทยได้กำหนดระยะเวลาการคุมขังผู้ต้องหาไว้ดังนี้ กรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่า 6 เดือน แต่ไม่ถึง 10 ปี หรือปรับเกินกว่า 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติด ๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งไม่เกิน 12 วัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกิน 48 วัน และในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติด ๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกิน 12 วัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกิน 84 วัน⁸¹ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศสหรัฐอเมริกา ที่มีการจัดการที่รวดเร็ว ต้องให้ความสำคัญกับการดำเนินคดีอาญาเท่าที่ทำได้⁸² พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการมีอำนาจคุมขังผู้ต้องหาไว้ระหว่างสอบสวนได้ไม่เกิน 30 วัน⁸³ และในคดีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี ให้ศาลดำเนินการพิจารณาคดีทันทีและต้องพิจารณาเสร็จไม่เกิน 2 เดือน⁸⁴ ส่วนประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน การสอบสวนภายหลังการคุมขังต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นไม่เกิน 2 เดือน หากคดีมีความซับซ้อนและไม่สามารถสรุปได้ภายในเวลาที่กำหนด อาจขยายเวลาออกไปได้ 1 เดือน โดยได้รับอนุมัติจากอัยการประชาชนในระดับที่สูงกว่าถัดไป⁸⁵ เมื่อองค์กรความมั่นคงสาธารณะดำเนินการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วสรุปสำนวนลงความเห็นว่าควรฟ้องคดีและส่งไปยังอัยการประชาชน อัยการประชาชนต้องวินิจฉัยคดีดังกล่าวภายใน 1 เดือน สำหรับคดีสำคัญหรือซับซ้อนอาจอนุญาตให้ขยายเวลาออกไปอีก 15 วัน ในกรณีที่ผู้ต้องหาในคดีอาญารับสารภาพและยอมรับการลงโทษ ซึ่งตรงตามเงื่อนไขในการใช้กระบวนการเพื่อบรรเทาการเร่งด่วน อัยการประชาชนจะตัดสินภายใน 10 วัน สำหรับอาชญากรรมที่มีโทษจำคุกตามระยะเวลาที่กำหนดตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไปสามารถขยายระยะเวลาเป็น 15 วัน⁸⁶

เนื่องจากประเทศไทยมีการแบ่งแยกกระบวนการสอบสวนระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการ โดยกำหนดระยะเวลาในการคุมขังผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวนในความผิดอาญาทั่วไปไม่เกิน 48 วัน และความผิดอาญาที่อุกฉกรรจ์ไม่เกิน 84 วัน ซึ่งพนักงานสอบสวนอาจใช้เวลาในการสอบสวนเต็มตามที่กฎหมายกำหนด จึงทำให้พนักงานอัยการมีเวลาพิจารณาสำนวนไม่มากบางกรณีพยานหลักฐานในสำนวนไม่เพียงพอก็ต้องสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติม เนื่องจากมิได้มีการสอบสวนร่วมกันของพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการ ทำให้กระบวนการสอบสวนเกิดความล่าช้า ส่งผลกระทบสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาที่ถูกคุมขังให้ต้องคุมขังเป็นเวลานานเกินสมควร ในประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายกำหนดให้สอบสวนภายใน 30 วัน ซึ่งพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการต้องดำเนินการสอบสวนร่วมกัน จึงฟ้องคดีอาญาได้โดยเร็ว ประเทศฝรั่งเศส พนักงานสอบสวนปฏิบัติหน้าที่ภายใต้การกำกับดูแลของพนักงานอัยการเสมือนเป็นผู้ได้บังคับบัญชา ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่จึงไม่เกิดความซับซ้อน พนักงานอัยการจึงสามารถฟ้องคดีได้ไม่เกิน 4 เดือน และประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการก็ดำเนินการสอบสวนร่วมกัน โดยต้องสอบสวนให้แล้วเสร็จไม่เกิน 2 เดือน แต่ถ้าคดีมีความเห็นควรส่งฟ้อง พนักงานอัยการดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมได้อีกไม่เกิน 1 เดือน จะเห็นได้ว่ากระบวนการสอบสวนคดีอาญาของทั้ง 3 ประเทศ พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการดำเนินการสอบสวนร่วมกัน ทำให้กระบวนการสอบสวนเกิดประสิทธิภาพและมีพยานหลักฐานที่เพียงพอต่อการพิจารณาคดี ส่งผลให้กระบวนการพิจารณาคดีอาญาดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว

⁸¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87.

⁸² Rule 50, 'Prompt Disposition' (Legal Information Institute Cornell Law School) <https://www.law.cornell.edu/rules/frcmp/rule_50> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

⁸³ CRIMES AND CRIMINAL PROCEDURE § 3161 (b).

⁸⁴ CRIMINAL JUSTICE STANDARDS Speedy Trial (ABA) <https://www.americanbar.org/groups/criminal_justice/publications/criminal_justice_section_archive/crimjust_standards_speedytrial_blk/> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

⁸⁵ Criminal Procedure Law of the People's Republic of China Article 156.

⁸⁶ Criminal Procedure Law of the People's Republic of China Article 172.

4.4 ปัญหาการบริหารจัดการคดีอาญาที่จำเลยถูกคุมขังระหว่างการพิจารณา

การบริหารจัดการคดีอาญาที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีของแต่ละประเทศ ประเทศสหรัฐอเมริกาที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี ให้ศาลดำเนินการพิจารณาคดีทันทีและต้องพิจารณาเสร็จไม่เกิน 2 เดือน⁸⁷ การดำเนินคดีอาญาในศาลของประเทศฝรั่งเศส มีการแบ่งความผิดอาญาตามความร้ายแรงของความผิดเป็น 3 ประเภท⁸⁸ ได้แก่ ความผิดลหุโทษ คือ ความผิดที่มีแต่โทษปรับไม่มีโทษจำคุก ความผิดมีขมิ้มโทษ มีโทษจำคุกตั้งแต่ 2 เดือนถึง 10 ปี และความผิดอุกฤษฏ์โทษ มีโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ซึ่งความร้ายแรงของความผิดจะมีผลต่อปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ส่วนการพิจารณาคดีอาญาของศาลในประเทศฝรั่งเศส ในกรณีที่จำเลยถูกคุมขังก่อนการพิจารณาคดี ต้องพิพากษาภายใน 2 เดือน นับแต่วันที่ปรากฏตัวต่อหน้าศาลเป็นครั้งแรก หากสิ้นสุดระยะเวลานี้ยังไม่มีการตัดสินคดี การควบคุมตัวก่อนการพิจารณาคดีจะสิ้นสุดลง จำเลยจะได้รับการปล่อยตัวโดยอัตโนมัติ เว้นแต่จำเลยจะถูกควบคุมตัวด้วยเหตุผลอื่น⁸⁹ และประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมีศาลประชาชนซึ่งมีหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี⁹⁰ และการพิจารณาคดีอาญา 3 แบบ ได้แก่ แบบทั่วไป แบบสรุป และแบบเร่งด่วน โดยในการพิจารณาคดีอาญาจะมีการพิจารณาคดีเพียง 2 ชั้น และถือเป็นที่สุด⁹¹ การพิจารณาคดีกรณีที่ผู้ต้องหาได้ถูกคุมขังกฎหมายกำหนดให้ศาลประชาชนต้องพิจารณาคดีให้แล้วเสร็จไม่เกิน 12 เดือน หลังจากได้รับการประกันตัว และไม่เกิน 6 เดือน เมื่อต้องเฝ้าระวังในที่อยู่อาศัย⁹² ส่วนกรณีที่ผู้ต้องหาถูกคุมขังระหว่างการสอบสวนและพิจารณาคดีอาญา ศาลประชาชนอาจใช้วิธีพิจารณาสรุปได้โดยผู้พิพากษาเพียงคนเดียว⁹³ และต้องพิจารณาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 20 วัน นับแต่วันที่ได้รับสำนวนจากอัยการประชาชน⁹⁴ กระบวนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทย เริ่มด้วยการฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดี⁹⁵ ศาลที่รับคำฟ้องจะดำเนินการตรวจคำฟ้องและไต่สวนมูลฟ้อง หากคำฟ้องไม่ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด ศาลมีอำนาจสั่งให้แก้ฟ้องหรือยกฟ้องหรือไม่ประทับรับฟ้องได้⁹⁶ แต่ถ้าหากคำฟ้องนั้นถูกต้องตามกฎหมายศาลมีอำนาจสั่งประทับรับฟ้องพร้อมนัดวันสืบพยานหลักฐานต่อไป โดยนัดแรกจะเป็น “นัดคุ้มครองสิทธิ” เพื่อให้ผู้พิพากษาได้สอบถามข้อเท็จจริง อธิบายข้อกฎหมายและเรื่องราวความเป็นมาแห่งคดีให้กับจำเลยได้เข้าใจก่อนที่จำเลยจะตัดสินใจรับสารภาพหรือประสงค์จะต่อสู้คดี ปัญหาการบริหารจัดการคดีอาญากรณีที่ผู้ต้องหาถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีของประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดให้กรณีจำเลยถูกขังในเรือนจำ ให้เริ่มกระบวนการพิจารณาคดีโดยทันที และการพิจารณาคดีสำหรับผู้ถูกคุมขังต้องแล้วเสร็จไม่เกิน 90 วัน นับแต่วันที่จำเลยปรากฏตัวครั้งแรกต่อศาล ตามรัฐธรรมนูญของรัฐบาลกลางฉบับแก้ไขครั้งที่ 6 มาตรา 3161 (j) (1)⁹⁷ และมาตรฐานการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วที่ 12-2.1 (b)⁹⁸ ส่วนในประเทศฝรั่งเศส กรณีจำเลยถูกคุมขังอยู่ระหว่างการพิจารณาคดี ศาลจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีทันทีและจะต้องแล้วเสร็จ

⁸⁷ CRIMINAL JUSTICE STANDARDS Speedy Trial (ABA) <https://www.americanbar.org/groups/criminal_justice/publications/criminal_justice_section_archive/crimjust_standards_speedytrial_blk/> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

⁸⁸ อุทัย อาทิวา, ‘การควบคุมตัวในกฎหมายฝรั่งเศส (ตอนที่ 2)’ (สำนักงานอัยการสูงสุด) <<http://www.humanrights.go.th/files/article10-07-2553.pdf>> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

⁸⁹ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE, Article 397 - 3.

⁹⁰ Criminal Procedure Law of the People’s Republic of China Article 3.

⁹¹ Criminal Procedure Law of the People’s Republic of China Article 10.

⁹² Criminal Procedure Law of the People’s Republic of China Article 79.

⁹³ Criminal Procedure Law of the People’s Republic of China Article 183.

⁹⁴ Criminal Procedure Law of the People’s Republic of China Article 220.

⁹⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 157.

⁹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161.

⁹⁷ CRIMES AND CRIMINAL PROCEDURE § 3161(j)(1).

⁹⁸ CRIMINAL JUSTICE STANDARDS Speedy Trial (ABA) <https://www.americanbar.org/groups/criminal_justice/publications/criminal_justice_section_archive/crimjust_standards_speedytrial_blk/> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

ไม่เกิน 2 เดือน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 397-3⁹⁹ สำหรับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน กำหนดให้ศาลประชาชนต้องพิจารณาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 20 วัน นับแต่วันที่ได้รับสำนวนจากอัยการประชาชน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 220¹⁰⁰ จะเห็นว่าทั้ง 3 ประเทศ มีระบบการสอบสวนที่มีการบูรณาการร่วมกันระหว่างพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ ทำให้กระบวนการสอบสวนเกิดประสิทธิภาพและมีพยานหลักฐานที่เพียงพอต่อการพิจารณาคดีอาญา และทำให้กระบวนการพิจารณาคดีอาญาในชั้นศาลสามารถดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาเรื่องสิทธิที่จะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาล่าช้าเกินสมควรในกรณีผู้ต้องขังระหว่างดำเนินคดี

จากข้อมูลที่กำลังกล่าวมาเรื่องสิทธิที่จะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาล่าช้าเกินสมควร ในกรณีผู้ต้องขังระหว่างดำเนินคดี มีประเด็นปัญหา ดังนี้ ปัญหาความจำเป็นในการคุมขังผู้ต้องหา ปัญหาความล่าช้าในชั้นสอบสวน ปัญหาระยะเวลาที่สั้นที่สุดในการคุมขังผู้ต้องหา ตลอดจนการบริหารจัดการคดีอาญาที่จำเลยถูกขังระหว่างการพิจารณา

ผู้เขียนได้ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศฝรั่งเศสและประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ผู้เขียนมีความเห็นว่า กระบวนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทย ควรปรับปรุงในเรื่องความจำเป็นในการคุมขัง โดยยึดหลักว่า “เป็นวิธีการชั่วคราวและเป็นมาตรการสุดท้าย” โดยจะต้องมีการรวบรวมพยานหลักฐานให้เพียงพอที่จะคุมขังเพื่อดำเนินคดีอาญา ทั้งนี้ ให้พนักงานอัยการเข้ามา มีบทบาทในการถ่วงดุลอำนาจ โดยการมีส่วนในการพิจารณาออกหมายคุมขังผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวน และเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนเพื่อลดขั้นตอนที่ซ้ำซ้อนและลดระยะเวลา เพิ่มประสิทธิภาพของการพิจารณาคดีอาญาให้มากขึ้น นำไปสู่การบริหารจัดการคดีของศาลกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกคุมขัง ให้สามารถนำคดีขึ้นพิจารณาได้ทันทีและแล้วเสร็จโดยเร็วต่อไป

จากหลักการดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่าควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 71¹⁰¹ โดยเพิ่มเติมวรรคสี่ ดังนี้ “การออกหมายขังผู้ต้องหาหรือจำเลยตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนเสนอคำร้องพร้อมพยานหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นถึงขนาดที่จะลงโทษผู้ต้องหาหรือจำเลยตามที่กล่าวหาได้ไปยังพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาและลงความเห็นเสนอคำร้องต่อศาล ทั้งนี้ให้ถือว่า การออกหมายขังดังกล่าวเป็นวิธีการชั่วคราวและเป็นมาตรการสุดท้ายที่จะกระทำแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย”

มาตรา 17¹⁰² แก้ไขเพิ่มเติมดังนี้ “พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจและพนักงานอัยการมีอำนาจทำการสืบสวนคดีอาญาได้”

มาตรา 87¹⁰³ แก้ไขเพิ่มเติมดังนี้ “ห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกจับไว้เกินกว่าจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดี

ในกรณีความผิดลหุโทษจะควบคุมผู้ถูกจับไว้ได้เท่าเวลาที่จะถามคำให้การและที่จะรู้ตัวว่าเป็นใคร และที่อยู่ของเขายู่ที่ไหนเท่านั้น

ในกรณีที่ผู้ถูกจับไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวและมีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวน หรือการฟ้องคดีให้นำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 83 เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมิอาจก้ำวล่วงเสียได้ โดยให้พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายขังผู้ต้องหานั้นไว้ ให้ศาลสอบถามผู้ต้องหาว่าจะมีข้อขัดค้านประการใดหรือไม่ และศาล

⁹⁹ CODE OF CRIMINAL PROCEDURE OF FRANCE, Article 397-3

¹⁰⁰ Criminal Procedure Law of the People's Republic of China Article 220.

¹⁰¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย มาตรา 71.

¹⁰² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย มาตรา 17.

¹⁰³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย มาตรา 87.

อาจเรียกพนักงานสอบสวน**และ**พนักงานอัยการมาชี้แจงเหตุจำเป็นหรืออาจเรียกพยานหลักฐานมาเพื่อประกอบการพิจารณาก็ได้

ในกรณีความผิดอาญาที่ได้กระทำลงเมื่ออัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งชั่งได้ครั้งเดียวมีกำหนดไม่เกิน 7 วัน

ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่า 6 เดือน แต่ไม่ถึง 10 ปี หรือปรับไม่เกิน 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งชั่งหลายครั้งติด ๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกิน 12 วัน **และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกิน 24 วัน**

ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ศาลมีอำนาจสั่งชั่งหลายครั้งติด ๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกิน 12 วัน **และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกิน 36 วัน**

ในกรณีตามวรรคหกเมื่อศาลสั่งชั่งครบ 48 วัน แล้วหากพนักงานอัยการ**และ**พนักงานสอบสวนยื่นคำร้องต่อศาล เพื่อขอชั่งต่อไปอีกโดยอ้างเหตุจำเป็น ศาลจะสั่งชั่งต่อไปได้ก็ต่อเมื่อพนักงานอัยการ**และ**พนักงานสอบสวนได้แสดงถึงเหตุจำเป็นและนำพยานหลักฐานมาให้ศาลได้สวนจนเป็นที่พอใจแก่ศาล...”

และมาตรา 172 ผู้เขียนเห็นว่าควรเพิ่มเติมวรรคหก ของมาตรา 172¹⁰⁴ ดังนี้ **“คดีอาญาที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดี ให้ศาลเริ่มการพิจารณาคดีทันที และต้องพิจารณาคดีให้แล้วเสร็จภายใน 2 เดือน นับแต่วันที่ศาลออกหมายขังผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น”**

ผู้เขียนเห็นว่าหากนำข้อเสนอแนะของผู้เขียนไปปรับใช้ จะทำให้กระบวนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทยที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกคุมขังอยู่ระหว่างการพิจารณาคดีอาญา ได้รับการพิจารณาคดี ให้แล้วเสร็จไปอย่างรวดเร็ว เกิดการคุมขังเมื่อจำเป็นและถ้าหากจำเป็นต้องคุมขังต้องคุมขังในระยะเวลาที่สั้นที่สุด

¹⁰⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย มาตรา 172.

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

ภาษาไทย

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ขาดิ ชัยเดชสุริยะและณัฐสา ฉัตรไพฑูรย์, มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา *United Nations Standards on Criminal Justice* (โรงพิมพ์เดือนตุลา 2548).
- กุลพล พลวัน, พัฒนาการแห่งสิทธิมนุษยชน (พิมพ์ครั้งที่ 3, สำนักพิมพ์วิญญูชน 2538).
- คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 9, สำนักพิมพ์วิญญูชน 2561).
- ปกป้อง ศรีสนิท, สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (สำนักพิมพ์วิญญูชน 2563).
- ประเสริฐ เสียงสุทิวังค์, คำถาม คำตอบ ปัญหาข้อกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานหลักฐาน (สำนักพิมพ์อภิโชติ 2565).
- สมเกียรติ วรรณปัญญอนันต์, ความรู้กฎหมายทั่วไปกฎหมายในชีวิตประจำวัน (พิมพ์ครั้งที่ 4, สำนักพิมพ์วิญญูชน (ปรับปรุงใหม่) 2566).
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ, ‘รายงานวิจัยเรื่อง กฎหมายด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิพื้นฐานและพันธกรณีระหว่างประเทศรวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย’(รายงานการวิจัย กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ 2547).

วิทยานิพนธ์

ภาษาไทย

- เกษม คมสัถยธรรม, ‘การยกเลิกการพิจารณาที่มีขอบของศาลในคดีอาญา’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2536).
- รวีวัฒน์ ขวมนันท์, ‘มาตรการหลักเลี่ยงการควบคุมผู้กระทำความผิดตามข้อกำหนดโตเกียว : การนำมาใช้ในประเทศไทย’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2544).
- วิชัย วิวิตเสวี, ‘สิทธิเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรม’ ในคำบรรยายเนติบัณฑิต ภาค 2 สมัย 56, วันพฤหัสบดีที่ 27 พฤศจิกายน 2546.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ภาษาไทย

- ,บทที่ 2 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) <https://archive.lib.cmu.ac.th/full/T/2538/poli1038ct_ch2.pdf> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.
- ,บทที่ 2 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญา <<http://dspace.spu.ac.th/bitstream/123456789/6956/8/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%2020.pdf>> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.
- คู่มือการปล่อยชั่วคราว (สำนักประธานศาลฎีกา สำนักงานศาลยุติธรรม 2549)<<https://anyflip.com/zvkw/kfux>> สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2567.

คู่มือการปฏิบัติงาน ตาม พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 30) พ.ศ. 2558 การใช้ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์สำหรับตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางของบุคคลในการปล่อยชั่วคราว (Electronic Monitoring) <<https://bksmc.coj.go.th/th/file/get/file/2019013123178c24d25d88e107e95333e3486066104757.pdf>> สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2567.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, AMNESTY INTERNATIONAL THAILAND <<https://www.amnesty.or.th/>> สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2566.

สิทธิมนุษยชน HUMAN RIGHTS, <<https://humanrights.mfa.go.th/th/humanrights/obligation/internationalhuman-rights-mechanism/ICCPR.php>> สืบค้นเมื่อ 7 ธันวาคม 2566.

ปกป้อง ศรีสนิท, 'สิทธิของปวงชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ : หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์' (The 101.World 24 กุมภาพันธ์ 2563) <<https://www.the101.world/presumption-of-innocence/>> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

ปิยบุตร แสงกนกกุล, 'ปฏิวัติฝรั่งเศส 1789 : การจัดทำคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง' (2564) วารสารสถาบันปรีดี พนมยงค์ <<https://pridi.or.th/th/content/2021/09/>> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

พาขวัญ จิระนภรัตน์, 'ปัญหากระบวนการสอบสวนคดีอาญาและการฟ้องคดีอาญาของไทย' <http://www.lawgrad.ru.ac.th/AbstractsFile/6312019041/1662783044d1c7eb97116837268ca8460c958d15f8_abstract.pdf> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

พีระศักดิ์ พอจิต, 'หัวข้อ หลักสิทธิมนุษยชน เรื่อง สิทธิมนุษยชนในหลายมิติ' (เอกสารวิชาการส่วนบุคคล (Individual Study) หลักสูตร "หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย" รุ่นที่ 4 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ) <https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=8828> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

อรรถพร เพชรแก้ว, ระบบการพิจารณาคดีครอบงำและต่อเนื่องกับข้อจำกัดขององค์คณะผู้พิพากษาตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ศึกษา : กรณีปัญหานั่งพิจารณาคดีของศาลจังหวัดยะลา' (หลักสูตร "ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล" รุ่นที่ 19 วิทยาลัยข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม 2563) <<https://library.coj.go.th/pdf-view.html?fid=14681&>> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

อวิศารัตน์ นิยมไทย, 'หลักการพิจารณาคดีอาญาด้วยความรวดเร็ว' (2556) การปฏิรูปกฎหมาย : LAW REFORM 1 <https://www.senate.go.th/assets/portals/93/fileups/272/files/S%E0%B9%88ub_Jun/10reform/reform33.pdf> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

อุทัย อาทิวา, 'การควบคุมตัวในกฎหมายฝรั่งเศส (ตอนที่ 2)' (สำนักงานอัยการสูงสุด) <<http://www.humanrights.ago.go.th/files/article10-07-2553.pdf>> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

ภาษาต่างประเทศ

Rule 9, 'Arrest Warrant or Summons on an Indictment or Information' (Legal Information Institute Cornell Law School) <https://www.law.cornell.edu/rules/frcmp/rule_9> สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2566.

Rule 50 Prompt Disposition, (Legal information institute Cornell Law School) <https://www.law.cornell.edu/rules/frcmp/rule_50> สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2567.

最高检紧盯超期羁押和久押不决_中华人民共和国最高人民检察院

The Supreme People's Procurate of the Prople's Republic of China
<https://www.spp.gov.cn/xwfbh/wsfbt/201508/t20150804_102456_3.shtml> สืบค้นเมื่อ
10 พฤศจิกายน 2566.

อื่น ๆ

ภาษาไทย

กติการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง ค.ศ. 1966.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4113/2552.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4294/2550.

ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน.